

TARJA HEINO & RAIJA RANTAMÄKI & SEPPO SALLILA

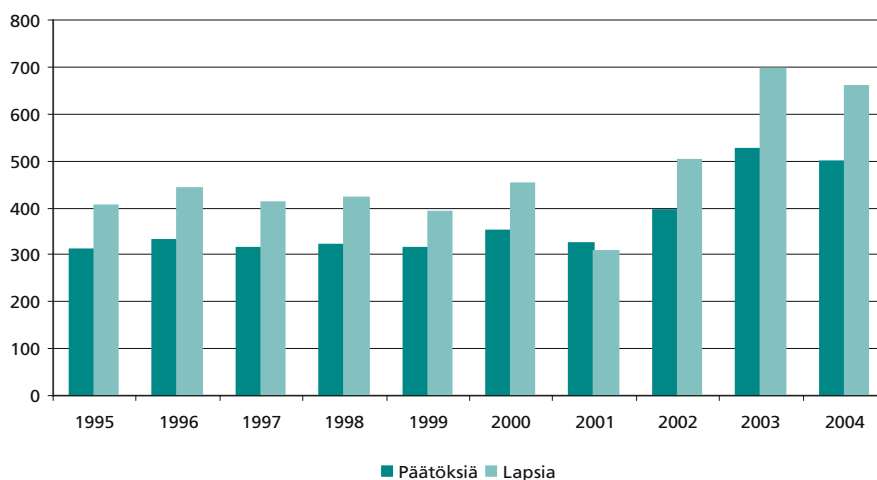
Hallinto-oikeuksien ratkaisut lastensuojeluasioissa 2000–2004

Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus
postimyynti: Stakes / Asiakaspalvelut PL 220, 00531 Helsinki
puhelin: (09) 3967 2190, (09) 3967 2308 (automaatti)
faksi: (09) 3967 2450 • Internet: www.stakes.fi

Tarja Heino & Raija Rantamäki & Seppo Sallila

Hallinto-oikeuksien ratkaisut lastensuojeluasioissa 2000–2004

Sosiaali- ja terveysalan
tutkimus- ja kehittämiskeskus

Helsinki 2006

© Kirjoittaja ja Stakes

Taitto: Christine Strid

ISBN 951-33-1701-3 (nid.)

ISSN 1795-8091 (nid.)

ISBN 951-33-1702-1 (PDF)

ISSN 1795-8105 (PDF)

Valopaino Oy

Helsinki 2006

Tiivistelmä

Tarja Heino, Raija Rantamäki, Seppo Sallila. Hallinto-oikeuksien ratkaisut lastensuojeluasioissa 2000–2004.

Stakes, Työpapereita 14/2006. 48 sivua, hinta 10 €. ISBN 951-33-1701-3

Selvityksessä keskitytään hallinto-oikeuksien tekemiin ratkaisuihin lastensuojeluun liittyvissä alistus- ja valitusasioissa. Lisäksi tutkimuksessa on käytetty myös Stakesin lastensuojelutilaston tietoja sekä Korkeimman hallinto-oikeuden vuosikertomustietoja. Raportoinnissa keskitytään tilastolliseen yleiskatsaukseen.

Sosiaalitoimiston lastensuojelun avohuollon asiakkaana olevien lasten määrä on lisääntynyt 1990-luvulla. Lastensuojelun avohuollon asiakkaana on jo lähes 60 000 lasta ja nuorta eli 5,4 prosenttia alle 18-vuotiaista. Alueellinen eriarvoistuminen ja palvelujen kirjo ovat lisääntyneet. Vuoden 2004 aikana oli 14 700 lasta ja nuorta sijoitettuna kodin ulkopuolella. Kodin ulkopuolelle sijoitetuista lapsista ja nuorista suurin osa, noin 60 prosenttia, on huostassa. Huostassa olevien lasten määrä on viime vuosina lisääntynyt, ja vuoden 2004 aikana oli jo 8 673 lasta huostassa. Näistä on yhteensä 2 244 lasta ollut huostassa vastoin jonkun asianosaisen tahtoa. Vuoden 2004 aikana hallinto-oikeudet tekivät ratkaisun noin 400 huostaanottoasiassa, ja ne koskivat 550 lasta.

Hallinto-oikeuksien tekemien ratkaisujen määrä on lisääntynyt noin 300:sta 500:aan kymmenessä vuodessa. Alistus- ja valitusratkaisut koskivat yhteensä 661 lasta vuonna 2004. Hallinto-oikeuksissa on viime vuosina käsitelty noin 550 lapsen huostaanottoa. Joka kolmas hallinto-oikeudessa ratkaistu lastensuojeluasia on tullut kaupunkimaisesta kunnasta. 2000-luvulla tilanne on muuttunut: suhteellisesti eniten on lisääntynyt maaseutumaisista kunnista hallinto-oikeuteen käsiteltäväksi tulleiden asioiden osuus.

Suurin osa (82 %) hallinto-oikeuksien lastensuojeluasioista oli huostaanoton alistusasioita. Valitus sisältyi joka toiseen ratkaistavaan asiaan; usein se liittyi alistusasiaan. Pelkkien valitusten osuus on ollut lähes viidennes (18 %).

Alistus- ja valitusasioissa vanhemmat ovat useimmiten prosessin käynnistäjiä. Myös lapset ovat aktivoituneet ilmaisemaan kantaansa viime vuosina. Yhteensä 160 lasta on vastustanut huostaanottoaan vuonna 2004, kun kymmenen vuotta sitten vain 55 lasta ilmaisi vastustuksensa.

Vaikka suurin osa hallinto-oikeuksissa tehtävistä päätöksistä tehdään edelleen kirjallisen aineiston perusteella, suullisten käsittelyiden osuus on kasvanut erityisesti vuosina 1997–1998 ja uudelleen vuosina 2003–2004. Vuonna 2004 suullinen käsittely toimitettiin noin joka neljännessä asiassa, yhteensä 115 lastensuojeluasiassa. Hallinto-oikeuksittain on eroja siinä kuinka paljon suullisia käsittelyjä järjestetään.

Hallinto-oikeudet vahvistavat useimmiten kunnan toimielimen tekemän alistusta koskevan päätöksen. Kun vuonna 1998 vahvistettiin 85 prosenttia alistetusta päätöksistä, vuonna 2004 vahvistettiin jo 95 prosenttia. Kun vuonna 1997 alle 70 prosenttia valituksista hylättiin, vuonna 2004 hylättiin yli 80 prosenttia valituksista. Oikeusavustajaa käytetään lähinnä valitusasioissa ja käyttö on vaihdellut. Oikeusavustajaa on vuosittain käytetty 100–180 asiassa.

Käsittelyajat ovat pidentyneet. Yli puolet (60 %) lastensuojeluratkaisuista tehtiin vuonna 2004 puolessa vuodessa ja 40 prosentissa ratkaisun saamiseen menee yli puoli vuotta.

Yhä useampi lastensuojelun asiakasperhe on saanut hallinto-oikeudessa maksuttoman oikeudenkäynnin. Maksuton oikeudenkäynti myönnettiin tai rajoituksin myönnettiin 116 perheen asiassa vuonna 2004.

Korkeimmassa hallinto-oikeudessa on 2000-luvulla ratkaistu vuosittain 90–147 lastensuojeluasiaa. Noin 80 prosentissa asioista hallinto-oikeuden päätös pysytettiin ennallaan.

Avainsanat: hallinto-oikeus, lastensuojelu, ratkaisut

Sisällys

Tiivistelmä

JOHDANTO.....	7
SELVITYKSEN TAUSTA JA AINEISTO	9
HALLINTO-OIKEUKSIEN TOIMINTATAPOJA LASTENSUOJELUASIOISSA.....	11
LASTENSUOJELUASIAT LISÄÄNTYNEET HALLINTO-OIKEUKSISSA	13
LAPSET PÄÄTÖKSEN KOHTEENA.....	16
Huostaanottoon ja hallinto-oikeuteen johtaneet lasten tilanteet.....	16
Lasten ikä	17
ASIAKKUUS ENNEN HALLINTO-OIKEUDEN RATKAISUA	18
Aika lastensuojelun asiakkaana ennen hallinto-oikeuden ratkaisua	18
Sijoitettuna ennen hallinto-oikeuden päätöstä.....	19
HALLINTO-OIKEUKSIEN RATKAISEMAT LASTENSUOJELUASIAT	20
Valitusten kohdistuminen.....	20
Vastustus ja valitusoikeuden käyttö	21
SUULLINEN KÄSITTELY	23
RATKAISUJEN SISÄLTÖ	25
OIKEUSAVUSTAJAN KÄYTTÖ JA MERKITYS VALITUKSISSA	26
HALLINTO-OIKEUKSIEN RATKAISUJEN KÄSITTELYAJAT.....	28
MAKSUTON OIKEUDENKÄYNTI.....	30
MUUTOKSENHAKU JA KORKEIMMAN HALLINTO-OIKEUDEN PÄÄTÖKSIÄ.....	31
POHDINTAA.....	32
YHTEENVETO.....	34
Lähteet	37
LIITTEET:	
Liite 1. Kuvaus tiedoista, jotka poimittu ratkaisuista	39
Liite 2. Liitetaulukot	42

JOHDANTO

Lastensuojelu on monella tapaa erityistä julkista ja yksityistä toimintaa. Erilaiset näkökulmat ja eturistiriidat konkretisoituvat ja tulevat siinä näkyviin. Yksilötasolla on kysymys lapsen oikeuksien turvaamisesta, josta ensi sijassa lapsen vanhemmat huolehtivat, mutta viimesijainen vastuu huolehtia tästä tehtävästä on yhteiskunnalla.

Yhteiskunnallisessa keskustelussa usein käytetään huostaanottojen ja varsinkin tahdonvastaisten huostaanottojen määrää yhtenä osoituksena lasten hyvinvoinnin tai pahoinvoinnin muutoksista. Suorien johtopäätösten tekeminen yksittäisistä luvuista on kuitenkin uskallettua. Yhtäältä lukumäärien lisääntyminen kertoo lasten kaltoinkohtelun ja pahoinvoinnin lisääntymisestä sekä yhteiskunnan puuttumisherkyydestä lasten pahoinvointiin. Se kertoo myös vanhempien pahoinvoinnista sekä avuttomuudesta, kyvyttömyydestä tai haluttomuudesta huolehtia lapsistaan. Samojen lukusarjojen perusteella voi myös tulkita lasten tilanteen kohentuneen huostaanoton seurauksena – lapsenhan on tarkoitus huostaanoton jälkeen kuntoutua, vahvistua, voida paremmin, saada paremmat kasvuolot – lisääntyneet lasten sijoituslukumäärät voivatkin siis kertoa lasten hyvinvoinnin parantumisesta. Kysymys on näkökulman valinnasta: tulkitaanko kehitystä lapsen vai aikuisen kannalta.

Lastensuojelun tilannetta on vastikään selvitetty eri puolilta valtakunnallisen Sosiaalialan kehittämishankkeen osana käynnistetyssä Lastensuojelun kehittämisohjelmassa, jonka toimintaa, selvityksiä ja työpapereita on laajasti esillä osoitteessa <http://www.sosiaaliportti.fi/fi-fi/lastensuojelu/>.

Sosiaalitoimiston *lastensuojelun avohuollon asiakkaana olevien lasten määrä on lisääntynyt* 1990-luvulla. Lastensuojelun avohuollon asiakkaana on jo lähes 60 000 lasta ja nuorta eli 5,4 prosenttia alle 18-vuotiaista. Kuntakohtaiset vaihtelut ovat huomattavia (0,1–14,7 %), ja osa siitä selittyy asiakkuuden määrityseroilla. Lastensuojelun avohuollon asiakkuus näyttäisi peruspalvelujen ohenemisen ja niihin 1990-luvulla tehtyjen leikkausten jälkeen yhä enemmän olevan sosiaalityön ja erilaisen perhetyön varassa. *Alueellinen eriarvoistuminen ja palvelujen kirjo on lisääntynyt.*

1990-luvulla selkeä kehitystrendi on ollut, että yhä useampi lapsi ja nuori on ollut vuoden aikana sijoitettuna oman kodin ulkopuolelle, toiset lyhyen aikaa, toiset pidempään. Vuoden 2004 aikana oli 14 700 lasta ja nuorta sijoitettuna kodin ulkopuolella. Kodin ulkopuolelle sijoitetuista lapsista ja nuorista suurin osa, noin 60 prosenttia on huostassa. Joka neljäs lapsi on sijoitettu avohuollon tukitoimena. Jälkihuoltona kodin ulkopuolella on 16 prosenttia sijoitetuista lapsista ja nuorista. Vuoden 2004 aikana oli 8 666 lasta huostassa. *Kehitys huolestuttaa monessa mielessä.*

Stakesin lastensuojelutilaston osoittama sijoitettujen lasten määrän kasvu tarkoitti 1990-luvun alkupuolella lähinnä avohuollon tukitoimena tehtyjen sekä jälkihuollon sijoitusten lisääntymistä. 2000-luvulla kehitys on ollut toisenlaista. Kun vuodesta 1992 vuoteen 2000 kaikkien sijoitettuna olleiden määrä lisääntyi 3 200 lapsella ja nuorella, huostassa olleiden määrä lisääntyi vain 920 lapsella. Vuodesta 2000 vuoteen 2004 kaikkien sijoitettuna olleiden määrä lisääntyi vain 1 866 lapsella ja nuorella, mutta huostassa olleiden määrä lisääntyi 1 380 lapsella

Kymmenessä vuodessa vuosittain tehtyjen uusien huostaanottojen määrä on kaksinkertaistunut: ne ovat lisääntyneet tuhannesta kahteentuhanteen lapseen. Kun tilastovuoden 1994 aikana tehdyistä uusista huostaanotoista 40 prosenttia kohdistui alle kouluikäisiin lapsiin, vuonna 2004 tämän ikäisten osuus uusien huostaanottojen joukossa oli vain 30 prosenttia. Sen sijaan nuorten – 12 vuotta täyttäneiden – osuus on kasvanut samana aikana 38 prosentista 49 prosenttiin.

Kymmenessä vuodessa on muuttunut se, millä juridisella perusteella lapsi asuu oman kodin ulkopuolella. *Kiireellisten huostaanottojen osuus on kasvanut alle 20 prosentista liki 40 prosent-*

tiin. Avohuollon käyttö ensimmäisenä sijoitusperusteena on edelleen yleisintä, vaikka sen osuus onkin pienentynyt 71 prosentista 63 prosenttiin. *Joka kolmas lapsen ensimmäinen sijoitus tehdään edelleen avohuollon tukitoimena.*

Sijaisperheisiin sijoitettuna on ollut vuosittain 5 500–5 900 lasta. Perhehoitoon sijoitettuna olleiden lasten määrä on kasvanut vuoteen 2002 asti – ja sen jälkeen vähentynyt. Tästä huolimatta vuoden aikana perhehoidossa on enemmän lapsia kuin muissa tilastoiduissa sijaispaikoissa. Perheryhmäkoteihin, ammatillisiin perhekoteihin tai perheenomaisuutta tavoitteleviin laitoksiin on sijoitettu yhä enemmän lapsia, vuonna 2004 jo yli 2 300 lasta. Myös laitoshoidossa on viime vuosina ollut yhä enemmän lapsia (vuonna 2004 yli 4 400 lasta ja nuorta). Saattaa olla, että tämä kuvaa erilaisten perhekuntoutus, tutkimus- ja arviointijaksojen toteutumista laitoksessa. Muualla sijoitettuna olevien määrä on myös lisääntynyt, ja se kuvaa pääasiassa itsenäisessä tuetussa asunnossa olevia nuoria sekä jossain määrin omaan kotiin sijoitettuna olevia huostaan otettuja lapsia.

Vuoden 2004 aikana huostassa olevista lapsista on yhteensä 2 247 lasta ollut vastoin jonkun asianosaisen tahtoa huostassa. Niinpä joka neljäs huostassa oleva lapsi oli joko kiireellisesti huostaan otettu tai huostassa vastoin jonkun asianosaisen tahtoa tai asianosaista ei ollut kuultu. Pakon osuus *kaikista sijoitetuista* on pienempi (15 %) kuin pakon osuus huostaanotetuista (26 %) lapsista.

Raportissa kuvataan kehitystrendejä *hallinto-oikeudessa käsiteltävien lastensuojeluasioiden* osalta 1990-luvun puolivälistä 2000-luvulle. Pääpaino on vuosien 2000–2004 tarkastelussa. Aluksi luodaan kuvaa lasten tilanteesta ja siitä, millaisia asioita hallinto-oikeuksien ratkaistaviksi tulee. Seuraavaksi raportoidaan ratkaisujen sisällöt sekä miten ratkaisut jakautuvat alueellisesti. Käsittelyn osalta kuvataan, kauanko asian käsittelyyn on kulunut aikaa, miten paljon suullisia käsittelyjä on järjestetty ja miten paljon oikeusavustajia on käytetty. Lisäksi tarkastellaan Korkeimman hallinto-oikeuden päätöksiä lastensuojeluasioissa. Lopuksi pohditaan selvityksen nostamia havaintoja sekä kootaan yhteenveto.

Raportin kirjoitustyö on vain osa työpaperin tuottamisen prosessia. Suurkiitos Raija Rantamäelle, joka on pitänyt hyvää huolta aineiston kokoamisesta, tallentamisesta ja arkistoisesta. Seppo Sallilan ATK-taidot ovat jälleen olleet hyvässä käytössä. Lämmin kiitos Stakesiin Sirpa Taskiselle, Salla Säkiselle ja Tuula Kuoppalalle sekä Helsingin hallinto-oikeuteen Jonna Konstarille käsikirjoituksen kommentoinnista. Kaisa Öhmanille kiitos monenlaisesta työpaperin loppuhuollosta, Sirkka Laukonsuolle ammatillisesta kielenhuollosta ja Christine Stridille taitavasta taulukkotyöstä ja taitosta.

SELVITYKSEN TAUSTA JA AINEISTO

Stakes on jatkanut sosiaalihuollon aloittamaa tutkimus- ja arviointityötä, jossa seurataan lastensuojeluasioissa tehtyjä valituksia ja hallinto-oikeuksien (vuoteen 1999 asti lääninoikeuksien) ratkaisuja. Tiedoston kokoaminen ja päätösten seuranta on aloitettu vuonna 1994.

Kaikki 11 lääninoikeutta ja kahdeksan hallinto-oikeutta ovat olleet selvityksessä mukana.¹ *Hallinto-oikeudet ovat toimittaneet Stakesiin kopion kaikista lastensuojeluun liittyvistä päätöksistään.* Stakes on pyytänyt päätökset ilman henkilötunnisteita, mutta niin, että lapsen syntymävuosi ja sukupuoli kuvaava tunniste jäävät esille. Tutkimusaineistona ovat olleet hallinto-oikeuksien tekemät ratkaisut perusteluineen *lastensuojeluun liittyvissä* alustus- ja valitusasioissa. Aineistosta on rajattu pois kuntien välisiä sijaishuollon kustannuksia ja muita taloudellisia hallintoriita-asioita koskevat päätökset. Ratkaisuaineiston lisäksi tutkimuksessa on käytetty myös Stakesin lastensuojelutilaston tietoja sekä hallinto-oikeuksien ja Korkeimman hallinto-oikeuden kotisivuilla olleita vuosikertomus- ja muita tietoja.

Aineistoon sisältyy sekä huostaanottoalituksia että lastensuojelupalituksia. Kuulemisesta ja päätöksen *alistamisesta* säädetään lastensuojelulain (1983/683) 17 §:ssä. Sen mukaan sosiaalilautakunnan (kunnallisen toimielimen) on ennen päätöstä lapsen huostaanotosta, sijaishuoltoon sijoittamisesta ja huostassapidon lopettamisesta *aina*, kun se on lapsen ikä ja kehitystaso huomioon ottaen mahdollista, *selvitettävä lapsen omat toivomukset ja mielipide* esillä olevista ratkaisusta sekä varattava 12 vuotta täyttäneelle lapselle, lapsen vanhemmalle, lapsen huoltajille sekä henkilölle, jonka hoidossa ja kasvatuksessa lapsi tällöin on tai on välittömästi ennen asian valmistelua ollut, *tilaisuus tulla kuulluksi* siten kuin hallintomenettelylain 15 §:ssä säädetään.² Jos 12 vuotta täyttänyt lapsi tai hänen huoltajansa vastustaa huostaanottamista tai siihen liittyvää sijaishuoltoon sijoittamista taikka jos heitä ei tässä asiassa ole voitu kuulla, on päätös *alistettava* hallinto-oikeuden vahvistettavaksi.

Valituksen kohteena voi olla *lapsen huostaanotto, sijaishuoltoon sijoittaminen, huostassapidon lopettaminen tai yhteydenpidon rajoittaminen*. Muutoksenhakuoikeus on 12 vuotta täyttäneellä lapsella, lapsen huoltajilla, vanhemmilla sekä henkilöllä, jonka hoidossa tai kasvatuksessa lapsi on ennen asian valmistelua välittömästi ollut (Lastensuojelulain 35 ja 36 §).

Hallinto-oikeuksien välillä on eroja siinä, miten laveasti ratkaisun kohteena olevien asioiden kulku kuvataan ja taustat esitellään. Osa päätöksistä sisältää hyvinkin seikkaperäistä tietoa alistusten ja valitusten perusteista, kun taas osassa päätöksistä tuotiin hyvin lyhyesti esille alistuksen tai valituksen kohde ja tehty päätös. Tässä raportissa ei syvennyt päätösten sisältöön, sen enempää päätösten sosiaaliin kuin juridiikkaan seikkoihin. Päätösaineiston sisällönanalyysi ja laadullinen tutkimus odottaa tekijäänsä. Tarkoituksena on tässä selvityksessä keskittyä *tilastollisen yleiskatsauksen* tekemiseen.

Tässä tutkimuksessa keskitytään raportoimaan tuloksia aiemmin julkaisemattomilta vuosilta 2000–2004³. Joidenkin asioiden osalta kehityksen kulkua tarkastellaan myös pidemmällä ajanjaksoilla. Lisäksi joitain asioita on edellisvuosista poiketen tarkasteltu nimenomaan huostaanoton kannalta, jolloin näihin tarkasteluihin ei ole sisällytetty muita valituksia.

1 Lääninoikeudet lakkautettiin 1.11.1999, ja niiden tilalle perustettiin hallinto-oikeudet. Ahvenanmaalla toimii erillinen hallintotuomioistuin. Se ei ole mukana tutkimuksessa. Saattaa olla, että uudistuksen seurauksena aineistosta puuttuu vuoden 1999 päätöksiä.

2 ”Päätöstä ei kuitenkaan tule alistaa lääninoikeuden vahvistettavaksi, jos kuulemista ei ole voitu suorittaa sen johdosta, ettei kuultavan asuin- tai oleskelupaikkaa voida kohtuullisin toimenpitein selvittää tai jos lapsen ja kuultavan puuttuvan yhteydenpidon vuoksi kuulematta jättämistä voidaan pitää perusteltuna.” (Lastensuojelulaki 17 § 2 mom.)

3 Edellinen raportointi: Heino, Tarja & Rantamäki, Raija & Sallila, Seppo (2001). Hallinto-oikeuksien ratkaisut lastensuojeluasioissa 1994–2000. Stakes. Aiheita 6. Helsinki.

Stakesissa on hiljalleen muotoutunut aineiston kokoamiseen ja raportointiin perehtynyt työtiimi: Raija Rantamäki on huolehtinut päätösten kokoamisesta vuodesta 1997 alkaen. Hän on lukenut kaikki ratkaisut, koodannut niistä kerättävät tiedot sekä huolehtinut aineiston arkistoinnista. (Liitteessä 1 on esitetty kuvaus kootuista tiedoista.)

Seppo Sallila on kaikkina vuosina tehnyt ATK-ajot, ja tätä varten hän on muuntanut tiedoston SAS-muotoon. Hän on matemaatikkona huolehtinut siitä, että päätökset ja niiden kohteena olevat lapset eivät tulostuksissa mene sekaisin.

Tarja Heino on näiden vuosien aikana organisoinut ja ohjannut prosessia sekä huolehtinut aineiston raportoinnista. Hän on myös huolehtinut aineiston luotettavuuteen liittyvistä tarkistuksista. Esimerkiksi vuosia 2003–2004 koskeva kehitys näytti sen verran suurta asiamäärien lisäämistä, että asia piti erikseen tarkistaa. Netistä löytyi Helsingin hallinto-oikeuden vuosikertomus, mutta muiden osalta tilastotietoja ei löytynyt. Hämeenlinnasta pyydettiin ja sieltä toimitettiin vertailuvuosien päätösten lukumäärät. Ne noudattavat valtakunnallista kehitystrendiä. Hämeenlinnassa tehtiin vuosina 2000–2002 noin 150 päätöstä vuosittain, mutta vuonna 2003 ratkaisujen määrä nousi 187:ään. Vuonna 2004 niitä tehtiin vähemmän, mutta kuitenkin enemmän kuin vuosituhannen alkuvuosina, 165.

Tämän selvityksen lukumäärätiedot eroavat hallinto-oikeuksien omista tilastoluvuista. Hallinto-oikeuksien omat vuosikertomustilastot noudattavat eri logiikkaa ratkaisujen kirjaamisen osalta kuin tapa, joka on tässä selvityksessä omaksuttu. Hallinto-oikeudet kirjaavat kahdeksi eri päätökseksi lapsen huostaanottoa koskevan alistus- ja valituspäätöksen, vaikka ratkaisu tehdään samassa istunnossa. Tässä aineistossa ne käsitellään yhtenä ratkaisuna, koska ne kohdistuvat samaan lapseen, samaan tapahtumaan (huostaanottopäätökseen) ja asia käsitellään samassa istunnossa.

Lukumääräeroja kuvaa myös se, että jos tässä aineistossa sama ratkaisu koskee perheen kolmea lasta, heistä tulee yksi päätös (vaikka lasten määrä raportoidaan kyllä kolmena). Esimerkkiperheen kolmea lasta koskeva ratkaisu saattaa sisältää päätöksen sekä alistusasiaan että huostaanottoa koskevaan valitukseen ja lisäksi sijoituspaikkaa koskevaan valitukseen, ja tämä saattaa näkyä hallinto-oikeuden tilastossa monena ratkaisuna; tässä se raportoidaan yhtenä ratkaisuna, mutta kolmea lasta koskevana. Silloin kun yksi valitus on kohdistunut kahteen asiaan, näille molemmille on annettu arvo 0,5, ja siitä seuraa, että tulostuksissa on desimaaleja.

HALLINTO-OIKEUKSIEN TOIMINTATAPOJA LASTENSUOJELUASIOISSA

Asiat käsitellään hallinto-oikeudessa 1.12.1996 voimaan tulleen hallintolainkäyttölain säännösten mukaisesti. Hallintolainkäyttölaki on yleisprosessilaki, ja sitä sovelletaan kaikkiin asioihin ja asiaryhmiin. Lastensuojelulaissa on lisäksi joitakin vain lastensuojeluprosessia koskevia erityissäännöksiä, kuten asianosaisten kuulemista koskevat säännökset ja alustusmenettely sekä 12 vuotta täyttäneen lapsen kuuleminen. Hallintolainkäyttölaki on monissa kohdin melko joustava, ja prosessikeinot voivat vaihdella asiaryhmittäin.

Hallinto-oikeuksien toimintatapoja ja käytäntöjä lastensuojeluasioiden käsittelyssä ei Suomessa juuri ole kuvattu eikä tutkittu vertaillen. Hallinto-oikeudet kokoontuvat vuosittain keskinäisiin neuvonpitoihin, joissa ne keskustelevat yhteisistä menettelytavoista. Lisäksi hallinto-oikeuksien jäsenille ja työntekijöille on järjestetty lastensuojeluasioista koulutustilaisuuksia muutaman vuoden välein. Käydyillä keskusteluilla on saattanut olla käytäntöäkin yhtenäistävä merkitys, ja ainakin koulutustilaisuuksissa on päästy vaihtamaan kokemuksia. Lisäksi yhteisessä käytössä on hallinto-oikeuksien oikeustapausrekisteri Finlexin osana. *Käytäntö on ajan myötä ja hallintolainkäyttölain säätämisen jälkeen entisestään yhdenmukaistunut.*

Oikeusministeriö on julkaissut asiakkaille tarkoitetun esitteen Oikeudenkäynti hallinto-oikeuksissa, jossa kuvataan prosessin eteneminen. Kun hallinto-oikeuteen tulee valitus, *tarkistetaan ensin muodolliset kriteerit* kuten määräajat, valitusoikeudet, tiedoksiannot ja kuulemiset. Sen jälkeen hallinto-oikeus hankkii asiasta *lausunnon* päätöksen tehneeltä viranomaiselta. Se hankkii myös päätöksen perusteena olevat asiakirjat. Hallinto-oikeus voi pyytää asianosaisia toimittamaan asian ratkaisemisen kannalta tarpeellista *lisäselvitystä*, ja se voi myös *omasta aloitteestaan hankkia tarvittavaa lisäselvitystä.*

Hallinto-oikeuden hankkimien lausuntojen ja selvitysten johdosta pyydetään valittajalta *selitys*. Kun kaikki asian selvittämiseksi tarvittava aineisto on koossa, hallinto-oikeus tekee asiassa päätöksen.

Hallinto-oikeudessa lastensuojeluasian kirjallisen valmistelutyön tekee esittelijä. Hän laatii päätösesityksen, mutta ei osallistu asian ratkaisemiseen. Jokainen hallinto-oikeuden jäsen tuustuu asiakirjoihin. Yksi tuomarijäsen on puheenjohtaja, yksi toimii ns. tarkastavana jäsenenä. Asian käsittelyyn ja päätöksen tekemiseen (ns. ratkaisukokoonpano) osallistui aikaisemmin kolme, nykyään (1.10.2005 alkaen) vähintään kaksi lainoppinutta jäsentä (tuomaria) ja yksi asiantuntijajäsen.

Hallinto-oikeudella on asian selvittämiselvöllisyys. Selvittämiselvöllisyyden on katsottu olevan erittäin vahva juuri lastensuojeluasiassa, koska näissä puututaan yksityisten ihmisten perhe-elämään (Mäenpää 2001). Tämä merkitsee esimerkiksi sitä, että hallinto-oikeus voi pyytää lisäselvityksiä sekä järjestää omasta aloitteestaan suullisen käsittelyn ja kutsua myös viran puolesta todistajia suulliseen käsittelyyn.

Valtioneuvosto nimittää hallinto-oikeuksiin riittävän määrän varsinaisia *asiantuntijajäseniä* ja heille varajäseniä. Asiantuntijajäseniä on käytetty lääninoikeuksissa vuodesta 1989 lähtien.⁴ Asiantuntijajäsenen tulee olla ylemmän korkeakoulututkinnon suorittanut lastensuojeluun perehtynyt henkilö. Nimitettyjen asiantuntijajäsenten ammatillinen tausta vaihtelee. Käytännössä eniten on ollut psykologeja, sosiaalityöntekijöitä (jotka useimmiten toimivat sosiaalityön opettajina ja tutkijoina), psykiatreja ja lastenlääkäreitä. Osa asiantuntijoista toimii kentällä käytännön työssä, kun taas osa toimii opettajina, tutkijoina ja hallinnollisissa tehtävissä.

⁴ Yhteydenpidon ja tapaamisoikeuden rajoittamista koskevassa asiassa asiantuntijajäsenet ovat olleet mukana vasta 1.12.1996 lähtien.

Asiantuntijajäsenet loivat omia käytäntöjään ja toimintatapojaan ennen hallintolainkäytönlain säätämistä. Vielä Stakesin järjestämässä työkokouksessa 1997 voitiin todeta käytäntöjen vaihtelevan. Pääosin asiantuntijat tutustuivat tapauksiin asiakirjojen kautta. Poikkeustapauksissa asiantuntija on tavannut lasta kentällä. Tällöin he kirjasivat näin saamansa tiedot muiden päätoimintakäyttäjien luettaviksi.

Vuonna 2005 nimettiin uudet asiantuntijajäsenet seuraavaksi nelivuotiskaudeksi (toimikausi on 1.11.2005–31.10.2009). Asiantuntijoiden nimittämistä valmistelleen oikeusministeriön (Erja Hynninen) laatiman nimitysmuistion sisältämien tietojen perusteella voi tehdä muutaman havainnon. Koko maassa asiantuntijajäseniä on yhteensä 28 ja varajäseniä 15. Hämeenlinnan (4 + 4), Kuopion (7 + 0) ja Turun (6 + 1) hallinto-oikeuksiin nimettiin eniten asiantuntijajäseniä; Helsingissä 4 + 1. Vähiten asiantuntijajäseniä on Vaasan (2 + 1) ja Rovaniemen (1 + 1) hallinto-oikeuksissa. Vaasassa molemmat varsinaiset asiantuntijajäsenet ovat lääkäreitä, ja Rovaniemellä molemmat asiantuntijajäsenet toimivat kaikkien sektorien (lastensuojelu, kehitysvammahuolto ja päihdehuolto) asioissa asiantuntijoina. Asiantuntijat (ml. varajäsenet) toimivat useimmiten sosiaalityössä (12), hallinnollisissa tehtävissä alan kehittämispäällikkönä, sosiaalihoitajana tai laitostyöntekijänä (10), tutkijana tai korkeakouluopettajana (9), psykologina (6) tai lääkärinä (5).

Asiantuntijajäsen on yksi jäsen tuomarijäsenien rinnalla ratkaisukokoonpanossa. He yhdessä päättävät, miten asiassa edetään. He voivat päättää esimerkiksi siitä, kuullaanko lasta henkilökohtaisesti muuallakin kuin suullisessa käsittelyssä (johon kutsutaan vain 12 vuotta täyttänyt lapsi). Kaikki lainoppineet jäsenet eivät voi hyväksyä, että asiantuntijajäsen omaehtoisesti lähtisi tapaamaan lasta, koska se loukkaa välittömyysperiaatetta. Joissakin poikkeustapauksissa asiantuntijajäsen voi ratkaisukokoonpanon niin pyytäessä käydä kuulemassa lasta myös henkilökohtaisesti.⁵ Hallinto-oikeusprosessi on pääsääntöisesti kirjallista myös lastensuojeluasioissa. Se tarkoittaa, että kaikki asiantuntijajäsenet ovat velvollisia tutustumaan jokaisen jutun asiakirjoihin.

5 Helsingin hallinto-oikeuden tuomari Marjatta Mäenpään mukaan; sähköpostikommentti 3.11.2001.

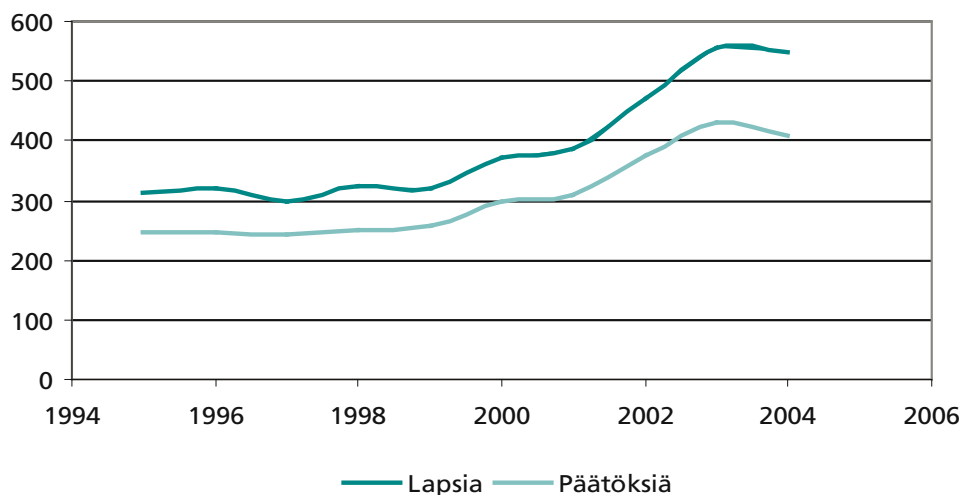
LASTENSUOJELUASIA LISÄÄNTYNEET HALLINTO-OIKEUKSISSA

Hallinto-oikeuksien tekemien ratkaisujen määrä ja ratkaisujen kohteena olleiden lasten määrä⁶ on vuosittain vaihdellut. Kehityssuunta on kuitenkin ollut nouseva: tehtyjen ratkaisujen määrä on lisääntynyt noin 300:sta 500:aan kymmenessä vuodessa. Vuonna 2002, ja erityisesti vuonna 2003, ratkaisuja on tehty selvästi enemmän kuin aikaisempina vuosina. Vuonna 2004 ne ovat koskettaneet jo 661 lasta (liitetaulukko 1 ja kuva 1). Vuotta 1999 koskevat lukumäärät lienevät todellisuudessa hieman suuremmat kuin aineiston sisältämä määrä, koska tuolloinen organisaatiomuutos heijastui aineistoon (1999 lakkautettiin lääninoikeudet ja perustettiin hallinto-oikeudet).

Seuraaviin taulukoihin on koottu vain ne ratkaisut, joissa oli kysymys huostaanoton alistusasiasta tai tätä koskevasta valituksesta. Taulukosta on poistettu muut kuin huostaanottoa koskevat valitukset tarkasteluvuosien vertailukelpoisuuden parantamiseksi. Hallinto-oikeuksissa on viime vuosina käsitelty noin 550 lapsen huostaanottoa. *Mikäli tahdonvastaiset huostaanottoasiat siirtyvät lastensuojelulain muutoksen yhteydessä hallinto-oikeuksiin, se tarkoittaa noin neljänsataa ratkaisuihin 550 lapsen asiassa.*

TAULUKKO 1. Hallinto-oikeuksien huostaanottoa koskeneiden alistus- ja/tai valituspäätösten ja ratkaisujen kohteena olleiden lasten määrällinen kehitys vuosina 1995–2004

Vuosi	Lapsia	Päätöksiä
1995	312	245
1996	321	248
1997	299	241
1998	324	251
1999	319	259
2000	372	298
2001	386	310
2002	473	374
2003	557	430
2004	548	407

KUVA 1. Hallinto-oikeuksien huostaanottoa koskeneiden alistus- ja/tai valituspäätösten ja ratkaisujen kohteena olleiden lasten määrällinen kehitys vuosina 1995–2004

6 Yksi ratkaisu saattaa koskea useita lapsia.

Hallinto-oikeudet ovat vuonna 2004 käsitelleet 164 kunnasta tulleita lastensuojeluasioita. Tämä tarkoittaa, että noin *joka kolmas kunta (36 % kunnista) asioi vuosittain hallinto-oikeuksien kanssa lastensuojeluasioissa.*

TAULUKKO 2. Kunnat, joista lastensuojeluasia on tullut hallinto-oikeuteen, kuntatyyppiin mukaan vuonna 2004

Kuntatyyppi	Kunnat, joista lastensuojeluasia hallinto-oikeudessa		Koko maan kunnat	
	N	%	N	%
KAUPUNKIMAISET kunnat	55	34	68	15
TAAJAAN ASUTUT kunnat	40	24	73	16
MAASEUTUMAISET kunnat	69	42	303	68
KOKO MAA kaikki kunnat	164	100	444	100

Suomen kunnista suurin osa (68 %) on maaseutumaisia, mutta niistä vain 42 prosenttia oli sellaisia, joista tuli lastensuojeluasia hallinto-oikeuden käsittelyyn. Sen sijaan kaupunkimaisia kuntia on vain 15 prosenttia kaikista kunnista, mutta niiden osuus hallinto-oikeuden ”työllistäjinä” on 34 prosenttia.

Jos tilannetta kuvaa tehtyjen ratkaisujen ja niiden kohteena olleiden lasten lukumäärien kautta, kuvauksen fokus terävöityy kuntatyypeittäin. *Joka kolmas hallinto-oikeudessa ratkaistu lastensuojeluasia on tullut kaupunkimaisesta kunnasta* tarkastelujakson alussa ja lopussa.

TAULUKKO 3. Hallinto-oikeuden tekemien päätösten määrä kuntatyypeittäin 1996–2004

Kuntatyyppi/vuosi	1996	1998	2000	2002	2004
kaupunkimainen	228	236	273	282	318
taajaan asuttu	49	47	32	69	76
maaseutumainen	55	38	47	44	105

Vuonna 2000 kaupungeista tuli poikkeuksellisen paljon lastensuojeluasioita hallinto-oikeuksiin, 78 prosenttia kaikista ratkaisuista. Tuolloin yhdeksän prosenttia asioista tuli taajaan asutuista ja 13 prosenttia maaseutumaisista kunnista.

Tilanne on muuttunut 2000-luvulla: *suhteellisesti eniten on lisääntynyt maaseutumaisista kunnista tulleiden asioiden osuus.* Kun vuonna 1996 ratkaisuista 16 prosenttia koski maaseutumaisia kuntia, vuonna 2004 jo 21 prosenttia. Vuonna 1996 ratkaisuista 69 prosenttia koski kaupunkimaisten kuntien lapsia, ja 64 prosenttia vuonna 2004.

Kun tarkastelu suhteutetaan lastensuojelun asiakasmäärään ja sijoitettujen lasten määrään erilaisissa kunnissa, kuva tarkentuu. *Suhteessa asiakasmääriin kaupungeista tulee vähemmän juttuja hallinto-oikeuteen kuin taajaan asutuista ja maaseutukunnista.*

TAULUKKO 4. Lastensuojelun asiakkaana avohuollossa ja sijoitettuna olleiden lasten määrä sekä hallinto-oikeuden päätösten kohteena olleiden lasten määrä kuntatyypeittäin vuonna 2004

Kuntatyyppi	Avohuollossa olleiden lasten määrä		Lapsia sijoitettuna kodin ulkopuolelle		Lapsia huostaanotettuna		Lapsia hallinto-oikeuden päätösten kohteena	
	%	N	%	N	%	N	%	N
kaupunkimainen	71	42 561	75	11 027	74	6 402	60	394
taajaan asuttu	14	8 622	12	1 832	13	1 117	16	108
maaseutumainen	15	8 729	13	1 845	13	1 147	24	159
yhteensä	100	59 912	100	14 704	100	8 666	100	661

Maaseutumaisista kunnista tulee suhteessa enemmän alistus- ja valitusasioita hallinto-oikeuksiin käsiteltäväksi kuin taajaan asutuista tai kaupunkikunnista. Mitä se mahtaa kuvastaa? Onko niin, että maaseudulla valitetaan tai ilmaistaan vastustus herkemmin? Vai henkilöityykö valmistelu helpommin pienellä paikkakunnalla ja johtaa siten epäluottamuksen ilmapiirissä alistuksiin ja valituksiin; toisaalta koetaanko menettely myös viranomaisen kannalta puolueettomalle maape-rälle siirtämisenä? Näkyvätkö kehityskulussa erot kuntien välillä valmistelun tasossa? Onko niin, että kaupunkipaikoilla on pienempiä taajamia paremmat edellytykset ja enemmän kokemusta tehdä yhteistyötä ja valmistella lastensuojelupäätöksiä? Tämän aineiston perusteella kysymyksiin ei voi vastata.

Päätösten määrä vaihtelee vuosittain hallinto-oikeuksissa, ja vaihtelua on myös hallinto-oikeuksien välillä. Vuosittain Helsingissä on tehty eniten päätöksiä (92–152), toiseksi eniten Hämeenlinnassa. Siellä ratkaistiin lähes sata lastensuojeluasiaa huippuvuonna 2003. Seuraavaksi eniten lastensuojeluasioissa tehdään päätöksiä Turun, Kuopion ja Kouvolan hallinto-oikeuksissa. (Liitetaulukko 2.)

Kun vertaa tehtyjen ratkaisujen määrää niiden kohteena olevien lasten määrään, havaitsee siinäkin eroja maakuntien välillä. Erityisesti Vaasan, Oulun ja Kuopion hallinto-oikeudessa näyttäisi viime vuosina olleen esillä enemmän monilapsisten perheiden lastensuojeluasioita kuin muissa yksiköissä. Sen sijaan Rovaniemellä ja Kouvolassa olisi käsitelty eniten yhtä lasta koskevia lastensuojeluasioita.

Lasten ja juttujen määrien eroja sekä niiden toimipisteittäisiä vaihteluja selittävät yhtäältä yksittäiset tilanteet pienessä aineistossa, perheiden monilapsisuus ja toisaalta se, että näiden perheiden asiassa saatettiin tehdä useampia päätöksiä vuoden aikana.

LAPSET PÄÄTÖKSEN KOHTEENA

Hallinto-oikeuksissa on käsitelty yli kuudensadan lapsen lastensuojeluasialla. Vuonna 2004 hallinto-oikeuksien lastensuojelulakiin perustuvat päätökset (499) koskivat 661 lasta.

Huostaanottoon ja hallinto-oikeuteen johtaneet lasten tilanteet

Hallinto-oikeuksien ratkaisuihinsa kirjaamien seikkojen perusteella on tulkittu, mikä on ilmeisin ja päällimmäisin ”syy” tai tekijä ratkaistavassa asiassa.⁷ Jokaisen lapsen osalta kirjattiin päätöksestä vain yksi syy, vaikka syitä olikin usein tarjolla monia. Tarkoitus oli tiivistää oleellisin syy taulukkaan. Aineisto sisältää myös pelkkiä valitusasioita, ja taulukossa kohta ”syy ei selvinnyt” viittaa näiden ratkaisutekstien sisältöön, joissa käsiteltiin pääasiassa muita kuin huostaanoton taustatekijöitä.

Yleisimmäksi tilanteeksi tiivistyi vanhempien päihteidenkäyttö (noin 37 % lapsista) ja muu vanhempaan liittyvä syy. Lapsen osalta on lisääntynyt psyykinen häiriökäyttäytyminen (16 %). Taulukossa 1 ovat mukana kaikki tehdyt ratkaisut; liitetaulukossa ovat mukana vain huostaanottoasiat.

TAULUKKO 5. Hallinto-oikeuden ratkaisuihin kirjattuja syitä käsiteltävänä olevan lastensuojeluasian taustalla lapsikohtaisesti vuosina 1999–2004 (lasten määrä)

Ratkaisun taustalla eri vuosina (lasten määrä)	1999	2000	2001	2002	2003	2004
vanhempien päihteiden väärinkäyttö	138	183	191	209	251	242
nuoren päihteiden väärinkäyttö	49	73	78	71	78	66
vanhemman psyykinen sairaus	43	28	24	30	67	58
lapsen psyykinen sairaus/häiriökäyttäytyminen	47	39	56	93	130	107
seksuaalinen hyväksikäyttö	11	5	9	12	23	32
muu syy vanhemman	66	71	41	61	97	109
muu syy lapsen	11	6	3	8	6	4
syy ei selvinnyt	28	51	4	16	46	43

Kehityksessä kiinnittyy huomio kahteen seikkaan. Ensinnäkin pienten lasten lastensuojeluasian taustalla on ollut yhä useammin vanhempien päihteiden väärinkäyttö; vuosittain 250 lapsen asia on hallinto-oikeudessa vanhempien päihteiden väärinkäytön takia. Vanhempien sekä myös nuorten päihteiden käytössä on usein kysymys sekakäytöstä: mukana ovat alkoholi, erilaiset huumeet ja lääkkeet. Yhä useammin kyse on ollut erityisesti huumeiden väärinkäytöstä ja sen vahvasta epäilystä. Lapsen huostaanoton taustalla päihteidenkäyttö, huumeet, rikollisuus ja aggressiivisuus muodostavat uhkaavan ja turvattoman arjen. Nuorten päihteiden väärinkäyttöön liittyi poikkeuksetta myös rikollisuus.

Toinen erityinen kehitystrendi näyttäisi liittyvän sekä vanhempien että lasten ja nuorten psyykkiseen sairauteen. Usein huostaanottoa edeltää lapsen psykiatrinen tutkimus- ja hoitojakso. Viime vuosina lastenpsykiatria ja nuorisopsykiatria ovat saaneet vuosittain korvamerkittyä valti-onavustusta, mikä on lisännyt hoitopaikkoja ja siten ehkä parantanut näidenkin lasten ja nuorten mahdollisuuksia päästä tutkimuksiin ja hoitoon. Manu Kitinoja (2005) tavoitti koulukotinuoria koskevassa tutkimuksessaan saman ilmiön: yhä useammin nuoret tulevat koulukotiin psykiatrisen

7 Raija Rantamäki on poiminut koodattavat syyt ratkaisista.

hoito- ja tutkimusjakson jälkeen. Kymmenen vuotta sitten ilmiöön kiinnitti huomiota myös Tarja Pösö (1993) – ja uudelleen vuonna 2004 (Pösö 2004).

Kolmanneksi, huomio kiinnittyy kasvavaan määrään tilanteita, joissa *lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö on kirjattu selvästi esiin ratkaisun perusteluun*. Vuonna 2004 oli tästä syystä kolmenkymmenen lapsen lastensuojeluasialla hallinto-oikeudessa.

Muihin syihin on luokitunut melko paljon tapauksia. Ne koostuvat kirjavasta joukosta elämänkohtaloita ja -tilanteita. Näissä saattoi painottua arkinen kaaos tai vanhempien kyvyttömyys hallita lasta/nuorta. Vanhemmat eivät osanneet tai kyenneet asettaa tarvittavia rajoja, lapsi saattoi terrorisoida perhettä niin, ettei avohuollon keinoin ollut siinä tilanteessa mahdollisuutta auttaa. Muihin syihin on kirjattu myös ne, joissa vanhemman/vanhempien omat tarpeet olivat ensisijalla, eivätkä he yksinkertaisesti osanneet huomioida lasten tarpeita. Vanhemman sairaudesta tai kehitysvammaisuudesta johtuvat huolenpidon puutteet ovat saattaneet korostua perusteluteksteissä. Yksittäisiä esimerkkejä edustaa, kun huoltaja on lähtenyt ulkomaille ja jättänyt lapsen sukulaisiin. Huoltajuusriidoista lähteneet vaikeudet on myös kirjattu tähän. Muihin syihin on kirjattu tapaukset, joissa nuori äiti oli itsekin vielä huostassa, sekä tilanteet, joissa lapsi/nuori ei tullut toimeen uuden vanhemman kanssa, vaan oli itse pyytänyt sijoitusta. Muiden syiden joukkoon on luokiteltu myös sellaiset tapaukset, joissa on korostunut esimerkiksi vanhemman vankeusrangaistus ja väkivaltaisuus. Silloin kun lapsen väkivaltaisuus on ollut selkein huostaanoton (muu) syy, on siihen oleellisesti liittynyt myös päihteiden väärinkäyttö.

Kohtaan *syy ei selvinnyt* on luokiteltu lähinnä sellaiset, joissa kysymys oli muusta kuin lapsen huostaan ottamisesta, kuten sijaishuollon muutospäätöksestä taikka huostaanoton keskeyttämispäätöksestä.

Liitetaulukossa 3 on vastaava taulukko hallinto-oikeuden ratkaisuihin kirjatusta syistä, mutta siihen on otettu vain ne päätökset, jotka on tehty huostaanottoa koskevan alistuksen ja/tai valituksen takia.

Lasten ikä

Päätösten kohteena on kaiken ikäisiä lapsia.⁸ Joka kolmas päätöksen kohteena ollut lapsi oli alle kouluikäinen, joka neljäs ala-asteella (7–11-v.) ja noin 43 prosenttia oli täyttänyt 12 vuotta.

Lastensuojeluasioissa tehdyt hallinto-oikeuden ratkaisut kohdistuvat yhä useammin 12 vuotta täyttäneisiin lapsiin – ja yhä (suhteellisesti) vähemmän pieniin (0–3-v.) lapsiin. Näiden lasten osuus on vähentynyt 30 prosentista 20 prosenttiin kymmenessä vuodessa. Vastaavasti 12 vuotta täyttäneiden osuus on kasvanut 23 prosentista 42 prosenttiin. (Liitetaulukko 4.) 2000-luvulle keskittyvä tarkastelu tuo esiin vain 12 vuotta täyttäneiden osuuden lisääntymisen ja esikouluikäisten (4–6-v.) osuuden hienoisien pienenemisen (liitetaulukko 5).

Hallinto-oikeuksien välillä on vuosittain eroja siinä, minkä ikäisiä lapsia päätökset koskevat (liitetaulukko 6). Erot ovat myös sattumanvaraisia, sillä kokonaislukumäärät ovat vähäisiä. Vuonna 2004 yli puolet (57 %) Kouvolan hallinto-oikeuden 21 päätöksen kohteena olleesta lapsesta oli 12–17-vuotiaita. Sen sijaan samana vuonna Kuopion 65 päätöksestä yli puolet (55 %) kohdistui alle kouluikäisiin lapsiin. Oulun hallinto-oikeuden 35 päätöksestä 37 prosenttia koski alle 4-vuotiaita lapsia.

⁸ Ikäjakama perustuu ikäkausijakoon, ja kukin luokka sisältää ikäluokkia kolmesta kuuteen. Lasten määriä ei siten voi verrata luokkien välillä toisiinsa. Sen sijaan suhteellisten osuuksien muutos tulee selvästi esille tarkasteltuina vuosina.

ASIAKKUUS ENNEN HALLINTO-OIKEUDEN RATKAISUA

Aika lastensuojelun asiakkaana ennen hallinto-oikeuden ratkaisua

Näyttää siltä, että lapset, joiden asia menee hallinto-oikeuden käsittelyyn, ovat olleet yhä pitempään lastensuojelun asiakkaana. *Yli puolet lapsista on ollut lastensuojelun asiakkaana vähintään kolme vuotta ennen kuin huostaanotto- tai muu lastensuojeluasia tulee hallinto-oikeuteen ratkaistavaksi.* Joka neljäs lapsista on ollut lastensuojelun asiakkaana alle vuoden. Myös pitkäaikaisesti asiakkaana olleiden osuus on suuri: 40 prosenttia on ollut vuonna 2005 yli neljä vuotta lastensuojelun asiakkaana ennen asian käsittelyä hallinto-oikeudessa.⁹

TAULUKKO 6. Lasten jakautuminen sen mukaan, kuinka kauan lapsi on ollut lastensuojelun asiakkaana vuosina 2000–2004 (Lasten määrä; taulukosta puuttuvat ne, joiden asiassa aika ei ratkaisutekstistä ilmennyt)

Asiakkaanaoloaika	2000	2001	2002	2003	2004
0–1 vuotta	108	113	129	132	155
2–3 vuotta	128	80	117	198	131
3–4 vuotta	73	63	64	66	69
yli 4 vuotta	140	152	186	261	260

Annina Myllärniemi havaitsi tutkimuksessaan (2006), että pääkaupunkiseudulla huostaan otetut pienet lapset ovat olleet pitempään asiakkaana kuin vanhemmat lapset, he ovat saaneet enemmän avohuollon tukitoimia ja he ovat olleet muita (vanhempia lapsia) useammin aiemmin sijoitettuna kodin ulkopuolelle jo ennen huostaanottoa. Yhä suurempi osa huostaanotetuista lapsista pääkaupunkiseudulla on nuoria, 13–17-vuotiaita. Kuitenkin kaupunkien välillä on suuria eroja: Espoossa huostaanotetuista oli nuoria peräti 70 prosenttia, kun Helsingissä nuorten osuus huostaan otetuista oli vain 33 prosenttia.

Kun tutkii tarkemmin, miten kauan eri-ikäisten lasten asiakkuus on kestänyt, tulee selkeästi näkyviin nuorten erityinen tilanne: *joka neljäs nuori on ollut asiakkaana lyhyen aikaa; sijoitusprosessi on edennyt heidän kohdallaan nopeasti.*

TAULUKKO 7. Lasten jakautuminen iän mukaan (%) vuonna 2004 sen suhteen, miten pitkä lastensuojelun asiakkuus on ollut ennen hallinto-oikeuden ratkaisua

Aika lastensuojelun asiakkaana	Lasten ikä vuosina					Yhteensä lapsia
	0–3 v	4–6 v	7–11 v	12–17 v	18– v	
0–1 vuotta	62,4	11,8	8,4	25,5	27,3	27,2
2–3 vuotta	37,6	12,4	11,3	21,4	36,4	21,4
3–4 vuotta	.	35,5	13,5	10,7	.	12,2
yli 4 vuotta	.	40,2	66,9	42,4	36,4	39,2
Yhteensä lapsia	100	100	100	100	100	100

⁹ Tulkinassa on huomioitava, että kyse ei ole ainoastaan ajasta ennen huostaanottoalistusta, vaan mukana on myös muihin valituksiin annettua ratkaisua edeltänyt aika. Kuitenkin juuri näistä oli eniten puuttuvia tietoja.

Sijoitettuna ennen hallinto-oikeuden päätöstä

Lapset on yleensä jo sijoitettu kodin ulkopuolelle, kun hallinto-oikeus käsittelee sinne toimitettua lastensuojeluasiasiaa. 60 prosenttia lapsista oli vielä 1990-luvun puolivälissä ollut alle kolme kuukautta sijoitettuna kodin ulkopuolelle ennen hallinto-oikeuden ratkaisua. 2000-luvulla lapset ovat olleet yhä useammin sijoitettuna yli kolme kuukautta ennen kuin hallinto-oikeus ratkaisee asian, 57 prosenttia heistä yli kolme kuukautta.

TAULUKKO 8. Aika, jonka lapset ovat olleet sijoitettuna kodin ulkopuolelle ennen hallinto-oikeuskäsittelyä vuosina 2000–2004 (%).

Sijoitusaika (kk)	2000		2001		2002		2003		2004	
	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N
tyhjä	0,4	2	0,1	1	0,2	1
1–30 vrk	1,8	8	0,5	2	0,4	2	0,6	4	0,6	4
2–3 kk	58,7	266	65,2	265,5	58,9	295	43,6	304	42,7	282
4–6 kk	39,1	177	34,3	139,5	40,7	204	55,7	388	56,6	374
Yhteensä lapsia	100	453	100	407	100	501	100	697	100	661

Annina Myllärniemen tutkimuksessa mukana olleista huostaanotetuista 0–2-vuotiaista vauvoista kaikki olivat olleet sijoitettuna jo ennen huostaanottoa. Pääkaupunkiseudun sosiaalityöntekijöistä joka toinen arvioi lapsen sijoituksen tapahtuneen liian myöhään, Helsingissä jopa 77 prosenttia vastaajista arvioi näin, Espoossa 25 prosenttia ja Vantaalla 50 prosenttia (Myllärniemi 2006).

HALLINTO-OIKEUKSIEN RATKAISEMAT LASTENSUOJELUASIA

Hallinto-oikeudet ratkaisevat lastensuojelun alistus- ja valitusasioita. Alistus tarkoittaa sitä, että alistustapauksissa kunnan viranomaisen on velvollinen, mikäli joku asianosaisista vastustaa huostaanottoa, omasta aloitteestaan toimittamaan päätöksen alistusviranomaisen eli hallinto-oikeuden vahvistettavaksi. Alistusasiassa viranomaisen tulee liittää päätökseen valitusosoitus. Siten hallinto-oikeus käsittelee alistusasian yhteydessä mahdollisen valituksen (taulukossa: alistus ja valitus). Sen sijaan valituksessa tekeminen ja vireille paneminen riippuu alistusta enemmän asianomaisen omasta aktiivisuudesta.

Tutkituista ratkaisuista suurin osa (82 %) koski alistettuja huostaanottopäätöksiä. Niitä tehtiin yli 400 vuonna 2004. Asiaryhmien osuudet ovat pysyneet ennallaan. Joka toinen ratkaistavaksi tullut lastensuojeluasias on ollut vahvistettavaksi alistettu huostaanottopäätös (pelkkä alistus). Alistukseen on liitetty valitus noin 30 prosentissa ratkaistavista asioista.

TAULUKKO 9. Alistusten ja valitusten määrät (ratkaisut) vuosina 2000 ja 2004 (%)

	2000	2004
alistus ja valitus	31,6	31,1
pelkkä alistus	54,6	51,1
pelkkä valitus	13,8	17,7
Yhteensä %	100	100
Yhteensä N	352	499

Lastensuojeluasioissa tehtyjen valitusten (jotka eivät liittyneet huostaanoton alituksiin) osuus on ollut lähes viidennes (18 %). Kun vuonna 2000 ratkaistiin 48 valitusta, vuonna 2004 ratkaistiin jo 88. Jos valitukseen lasketaan mukaan myös ne, joihin liittyy alistus, määrä kasvaa yhteensä 244:ään. (Ks. liitetaulukko 7.)

Valitusten kohdistuminen

Lastensuojeluasioissa voi valittaa huostaanottopäätöksestä: sen tekemistä, jatkamista ja lakkauttamista koskevaan päätökseen voi hakea muutosta valittamalla. Valitus voi kohdistua sijaishuoltopaikkaan ja sen muuttamiseen tai se voi koskea yhteydenpitoa ja sen rajoittamista.

Useimmiten valitetaan huostaanottopäätöksestä (2/3). Myös huostaanottoon liittyvästä sijoituksesta, sen jatkamisesta tai lakkauttamisesta sekä sijoituspaikasta ja sen muutoksesta on tarkasteluaikana valitettu yhä useammin. Noin joka viides valitus koski näitä asioita. Yhteydenpidon rajoittamista koskevia valituksia oli 1990-luvun puolivälissä ratkaistu enenevästi, mutta tultaessa 2000-luvulle niiden osuus on pienentynyt. Yhteydenpitovalituksia on korkeimmassa hallinto-oikeudessakin käsitelty vähenevästi: vuonna 1998 se sisältyi 22 valitukseen ja vuonna 2000 vain kahteen.

TAULUKKO 10. Valituksen kohteena olevat asiat (N ja %) vuonna 2004¹⁰

	Päätöksiä	%
huostaanotto	155,3	63,2
kiireellinen huostaanotto	16,5	6,7
huostassapidon jatkaminen/lakkauttaminen	22,7	9,2
sijaishuoltoon sijoitus/muutos	27,5	11,2
yhteydenpidon rajoittaminen	21,7	8,8
muu	2	0,8
Yhteensä	245,7	100

Vastustus ja valitusoikeuden käyttö

Alistus- ja valitusasioissa vanhemmat toimivat useimmiten muutoksenhakijoina. Myös 12 vuotta täyttäneitä lasta kuullaan; hän voi vastustaa huostaanottoaan sekä hakea muutosta huostaanottoa, sijaishuoltoon sijoittamista sekä huostassapidon lakkaamista koskevassa asiassa.

Lapset ovat aktivoituneet ilmaisemaan kantansa huostaanotostaan viime vuosina. Yhteensä 160 lasta on vastustanut huostaanottoaan vuonna 2004, kun kymmenen vuotta sitten vain 55 lasta ilmaisi vastustuksensa. Viime vuosina on noin sata lasta yksin pannut prosessin vireille (heidän vanhempansa eivät ole ilmaisseet vastustavansa huostaanottoa). Heidän mielipiteensä on siten aiheuttanut asian alistamisen hallinto-oikeuden ratkaistavaksi. Lisäksi yli 60 lasta on vanhempansa kanssa yhdessä vastustanut huostaanottoa. Asioiden kokonaismäärä on tänä aikana myös kasvanut.

TAULUKKO 11. Alistuksen tuottajat (ei kuultu taikka vastustaa) vuosina 1995–2004 alistusasioita koskevissa ratkaisuissa

Alistuksen tuottaja	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
lapsi yksin	35	35	33	56	64	61	69	96	109	95
lapsi ja vanhemmat	20	21	27	29	19	40	59	47	61	67
vanhemmat	171	175	177	165	177	194	183	230	267	242
muu	7	2	5	2	4	4	1	3	2	1
Yhteensä päätöksiä	245	248	241	251	259	298	310	374	430	407

Alistussyy voi lisäksi olla, ettei huoltajaa tai muuta asianosaista ole voitu kuulla. Yksinomaan kuulemisyydestä alistuksia tehdään vain vähän. Noin 20 asiaa on vuosittain alistettu tästä syystä.

TAULUKKO 12. Alistuksen tuottajat (ei kuultu taikka vastustaa) lapsen iän mukaan vuonna 2004

Lapsen ikä	Lapsi yksin	Lapsi ja vanhemmat	Edelliset yhteensä (lapsi mukana)	Yksin vanhemmat
0–11 v	-	5	5	176
12–14 v	30	29	59	35
15– v	64	31	95	22
Yhteensä päätöksiä	94	65	159	234

¹⁰ Silloin kun yksi valitus on kohdistunut kahteen asiaan, näille molemmille on annettu arvo 0,5 (jos kolmeen asiaan, ne jakautuvat 0,33:n arvoisiksi), ja siitä seuraa, että ratkaisun määrä pysyy yhtenä, mutta tulostuksissa on desimaaleja.

12–14-vuotiaita, jotka ilmaisivat vastustavansa päätöstä vuonna 2004 joko yksin tai vanhempansa ohella, oli lähes 60. Tämän ikäisissä oli yhtä paljon niitä, jotka esittivät tahtonsa yksin, ja niitä, jotka olivat liikkeellä vanhempansa kanssa. Suurin osa huostaanottoaan vastustavista lapsista oli täyttänyt 15 vuotta. Näiden osalta on erityistä, että he olivat yleensä liikkeellä yksin; vain joka kolmannen asiassa vastustuksen ilmaisi myös lapsen vanhempi.

Lapset eivät toimi aktiivisesti muutoksenhakijoina, vaikka he ovatkin aktivoituneet ilmaisemaan vastustavan kantansa, kun heitä alistusasioissa kuullaan. Kun 160 asiassa lapsi ilmaisi vastustavansa huostaanottoaan vuonna 2004, vain 41 valitusasiassa lapsi laati lastensuojeluasiakaan valituksen joko yksin, avustajan taikka vanhempiansa kanssa. Useimmiten valittaja on lapsen vanhempi.

TAULUKKO 13. Valituksen tekijät lastensuojeluasioissa vuosina 1995–2004

Valituksen tekijä	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
lapsi yksin	1	3	1	5	6	6	6	7	24	12
lapsi ja vanhemmat	8	14	13	14	12	16	18	15	31	29
vanhemmat	137	155	143	150	128	141	97	123	203	204
muu	8	12	3	4	3	.	.	1	2	2

Valituksen tekeminen edellyttää kirjelmointiä. Päätöksen alistamisen voi käynnistää ilmaisemalla vastustuksen ja panemalla pelkän rastin ruutuun. Lapsen tiedot valituksen tekemisestä saattavat olla puutteelliset ja hatarat. Lapsi saattaa kokea valituksen tekemisen turhaksi. Monessa tapauksessa, jossa lapsi vastusti huostaanottoa, oli kyse lapsen alkoholin tai huumeiden väärinkäytöstä. Lasten tekemien valitusten pieni määrä voi viitata siihen, että valituksen tekemiseen vaaditaan erityisiä resursseja, tukea ja neuvoja, joita ei ole riittävästi tarjolla. Lisäksi näissä tilanteissa lapsen elämä on sellaisessa kaaoksessa ja kriisissä, että jäsentynyt ja suunnitelmallinen käyttäytyminen on näissä tilanteissa paljon vaadittu.

Matti Kaivosojan (1996) mukaan erityisesti lastensuojelulain nojalla (pakko)sijoitetut lapset erosivat mielenterveyslain nojalla sijoitetuista sekä nuorista vangeista siinä, että he tiesivät oikeuksistaan vähiten.

SUULLINEN KÄSITTELY

Hallintolainkäyttölaissa (586/1996) säädetään suullisen käsittelyn toimittamisesta (37–38 §). Lain mukaan asian selvittämiseksi toimitetaan tarvittaessa suullinen käsittely. Siinä voidaan kuulla asianosaisia, viranomaisia, todistajia ja asiantuntijoita sekä vastaanottaa muuta selvitystä. Suullista käsittelyä voidaan rajoittaa siten, että se koskee ainoastaan osaa asiasta, asianosaisten käsitysten selvittämistä tai suullisen todistelun vastaanottamista. Hallinto-oikeuden on toimitettava suullinen käsittely, jos yksityinen asianosainen pyytää sitä. Asianosaisten pyytämä suullinen käsittely voidaan jättää toimittamatta, jos vaatimus jätetään tutkimatta tai hylätään heti tai jos suullinen käsittely on asian laadun vuoksi tai muusta syystä ilmeisen tarpeeton.

Vaikka *suurin osa hallinto-oikeuksissa tehtävistä päätöksistä tehdään edelleen kirjallisen aineiston perusteella*, suullisten käsittelyiden osuus on kasvanut erityisesti vuosina 1997–1998 ja uudelleen vuosina 2003–2004. Vuonna 2004 suullinen käsittely toimitettiin noin joka neljännessä asiassa, yhteensä 115:ssä.

TAULUKKO 14. Suulliset käsitellyt lastensuojeluasioissa hallinto-oikeuksissa vuosina 1995–2004

Suullinen käsittely	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
on toimitettu	26	58	116	110	67	93	79	69	113	115
ei myönnetty	24	22	12	9	18	16	5	8	30	19
ei toimitettu/ei ilmene	260	248	182	200	226	242	241	318	382	362
Yhteensä päätöksiä	312	332	316	321	316	352	326	395	526	499

Asianosaisten pyytämä suullinen käsittely voidaan jättää toimittamatta. Tällaisia päätöksiä on tehty vuosittain vaihtelevasti, yleisimmin 20–30. Taulukon tiedot perustuvat siihen, mitä asiasta on ratkaisuteksteihin kirjattu. Koska asiaa ei ole erikseen tiedusteltu, voidaan tulosta pitää suuntaa-antavana.

Korkein hallinto-oikeus on antanut vuonna 2004 ratkaisun 13.04.2004/795, jonka mukaan hallinto-oikeuden olisi tullut varata huoltajalle tilaisuus tulla kuulluksi ennen ratkaisun tekemistä.

X:n kunnan sosiaalilautakunnan päätös lapsen huostaanotosta oli alistettu hallinto-oikeuden vahvistettavaksi, koska A lapsen äitinä oli huostaanottoasiaa sosiaalilautakunnassa valmisteltaessa hänelle varatuista tilaisuuksista huolimatta jättänyt käyttämättä oikeutensa tulla kuulluksi asiassa. Hallinto-oikeus oli vahvistanut sosiaalilautakunnan päätöksen varaamatta äidille tilaisuutta tulla hallinto-oikeudessa kuulluksi.

Kun A:ta ei ollut hallinto-oikeudessa kuultu asiassa esitetyn hallinto-oikeuden päätöksen perusteena olleen asiakirjaselvityksen johdosta hallintolainkäyttölain 34 §:n 1 momentissa tarkoitettulla tavalla, asiassa oli hallinto-oikeudessa menetelty virheellisesti. Hallinto-oikeuden päätöstä ei kuitenkaan tämän menettelyvirheen vuoksi kumottu ja palautettu asiaa hallinto-oikeudelle uudelleen käsiteltäväksi, vaan korkein hallinto-oikeus viivytyksen välttämiseksi ratkaisi asian. Kun otettiin huomioon asiakirjoista ilmenevä ja hallinto-oikeuden päätöksessä selostettu selvitys lapsen psyykkisestä tilasta, äidin ja lapsen välisestä suhteesta sekä lapsen korkeimmalle hallinto-oikeudelle antamassa selityksessä esittämä mielipide huostaanotosta ja sijaishuollosta, korkein hallinto-oikeus katsoi, samoin kuin hallinto-oikeus, että lastensuojelulain 16 §:n mukaiset edellytykset huostaanotolle olivat olemassa.

Hallintolainkäyttölaki 34 § 1 mom.

Lastensuojelulaki 16 § ja 17 § 2 mom.

Hallinto-oikeuksien välillä on eroja siinä, kuinka paljon suullisia käsittelyjä järjestetään (liitetaulukko 9). Taulukoiden tieto perustuu siihen, mitä hallinto-oikeus on asiasta kirjannut päätöstekstiin. Taulukkoon on koottu 2000-luvun suulliset käsittelyt.

TAULUKKO 15. Hallinto-oikeuksien järjestämien suullisten käsittelyjen määrä yhteensä 2000-luvulla, vuosina 2000–2004

Hallinto-oikeus	N
Helsinki	104
Turku	74
Hämeenlinna	108
Kouvola	27
Kuopio	62
Vaasa	41
Oulu	38
Rovaniemi	14
Yhteensä toimitettuja suullisia käsittelyjä	468

Viiden viime vuoden aikana on järjestetty lastensuojeluasiossa 468 suullista käsittelyä. Aktiivisin hallinto-oikeus näyttää tässä suhteessa olleen Hämeenlinna. Siellä niitä on järjestetty muutama enemmän kuin Helsingissä, vaikka tapauksia on ollut Helsinkiä vähemmän. Vaikka juttuja on Kouvolassa ollut melko paljon, suullisia käsittelyjä on järjestetty suhteellisen vähän.

RATKAISUJEN SISÄLTÖ

Hallinto-oikeudet vahvistavat useimmiten kunnan toimielimen tekemän alistusta koskevan päätöksen. Kun vuonna 1998 vahvistettiin 85 prosenttia alistetuista päätöksistä, vuonna 2004 vahvistettiin jo 95 prosenttia. Vain 2 prosenttia ”menee nurin”. Vuonna 2004 vahvistettiin 393 alistusta ja vain seitsemän jätettiin vahvistamatta tai päätös kumottiin ja palautettiin kunnalle. Käsitteissä ja koodauksessa voi olla epätarkkuutta.

TAULUKKO 16. Hallinto-oikeuksien ratkaisut alistasasioissa vuosina 1996–2004 (%)

HaO ratkaisu alistasasiassa	1996	1998	2000	2002	2004
päätös vahvistettu	88	85,2	90,9	96,3	94,9
ei vahvistettu	4	4,7	2,3	0,5	0,8
osittain vahvistettu	0,8	0,8	0,3	.	.
asia raukeaa	.	0,8	1,4	0,5	0,7
päätös kumottu ja palautettu	1,2	5,4	1	1,1	1,1
jätetty tutkimatta	6	3,1	4	1,6	2,4
Yhteensä	100	100	100	100	100

Muutoksenhaku on ollut kunnassa tehtyyn päätökseen tyytymättömän kannalta tuloksellisempi tie kuin pelkän vastustuksen ilmaisu alustusmenettelyssä. Valituksissa hallinto-oikeudet ovat vuosittain päätyneet harvemmin samaan ratkaisuun kunnan toimielinten kanssa kuin alistasasiassa. Ratkaisut ovat kuitenkin suhteellisesti yhä useammin olleet hylkääviä eli valittajan kannalta tuloksettomia. Kun vuonna 1997 alle 70 prosenttia valituksista hylättiin, vuonna 2004 hylättiin yli 80 prosenttia valituksista. Tämä tarkoittaa yhteensä 202 asiaa; valituksista hyväksyttiin 10 sekä toiset 10 kumottiin ja palautettiin takaisin kuntaan käsiteltäväksi.

TAULUKKO 17. Hallinto-oikeuksien ratkaisut valitusasioissa vuosina 1996–2004 (%)

HaO ratkaisu valitusasiassa	1996	1998	2000	2002	2004
päätös vahvistettu, valitus hylätty	68,1	72,3	80,7	84,7	82,3
ei vahvistettu	5,7	8,1	1,8	2,1	4,1
osittain vahvistettu	3,8	2,3	0,6	.	.
asia raukeaa	1,6	3,2	4,9	4,2	7,0
päätös kumottu ja palautettu	9,5	9,5	4,4	3,5	3,9
jätetty tutkimatta, muu	11,2	4,6	7,6	5,6	2,6
Yhteensä	100	100	100	100	100

Hallinto-oikeuden ratkaisut erityyppisissä muutoksenhakuasioissa vaihtelevat. Vuonna 2004 huostaanottoon kohdistetuista muutoksenhakuasioista 17 prosenttia sai muun kuin vahvistavan ratkaisun (kunnan päätöstä ei vahvistettu tai se vahvistettiin vain osittain, asia raukesi, päätös kumottiin ja palautettiin takaisin kuntaan taikka asia jätettiin tutkimatta). Näin kävi 40 prosentissa sijaishuoltoon sijoitusta tai sijaishuollon muutosta koskevissa asioissa ja 23 prosentissa yhteydenpidon rajoittamista koskevassa asiassa. (Tarkempi taulukko: liitetaulukko 8.)

OIKEUSAVUSTAJAN KÄYTTÖ JA MERKITYS VALITUKSISSA

Oikeusavustajaa käytetään lähinnä valitusasioissa ja käyttö on vaihdellut. Oikeusavustajaa on vuosittain käytetty 100–180 asiassa. 2000-luvulla oikeusavustajaa on käytetty 26–36 prosentissa asioista. (Ks. tarkemmin liitetaulukko 10.)

TAULUKKO 18. Oikeusavustajan käyttö eri vuosina

Oikeusavustajan käyttö/vuosi	1995	2000	2003	2004
ei käytetty	211	223	339	341
käytetty	100	128	186	158

Oikeusavustajaa käytettiin joka kolmannessa (32 %) hallinto-oikeudessa ratkaistussa lastensuojeluasiassa vuonna 2004. Oikeusavustajaa käytettiin eniten huostaanottovalituksissa.

TAULUKKO 19. Oikeusavustajan käyttö valitusasioissa vuonna 2004 (päätösten määrä)

Valituksen kohteena oleva asia	Oikeusavustajan käyttö		Yhteensä päätöksiä
	ei käytetty	käytetty	
(alustusasia; ei valitusta)	250	4	253
huostaanotto 16 §	49	107	155
huostaanotto 18 §	8	8	16
huostassapidon jatkaminen/lakkauttaminen	7	15	23
sijaishuoltoon sijoitus/muutos	14	13	27
yhteydenpidon rajoittaminen	12	9	22
muu	.	2	2
Yhteensä päätöksiä	341	158	499

Jos on kysymys hallinto-oikeuteen alistetusta huostaanottopäätöksestä, johon ei liity valitusta, ei niissä juuri koskaan ole oikeusavustajakaan mukana. Sen sijaan *oikeusavustajaa käytetään valitusten yhteydessä*. Valituksen tekeminen vaatii tietoa, erityisiä taitoja ja asiaan perehtymistä sekä käytännön toimenpiteitä, kun taas asian alistamiseksi riittää vastustuksen ilmaiseminen suullisesti. Oikeusavustajan käyttö jo lautakuntavaiheessa saattaa myös johtaa siihen, että päätöksestä myös valitetaan.

Oikeusavustajien käyttö vaihtelee hallinto-oikeuksittain. Aineiston tulkinnessa on oltava kuitenkin varovainen, koska tapausten pieni määrä vaikuttaa prosenttijakaumiin merkittävästi (ks. liitetaulukko 10). Oulussa ja Hämeenlinnassa on käytetty oikeusapua keskimääräistä enemmän; Turussa sen sijaan melko vähän – paitsi vuonna 2004 se lisääntyi.

Kunnallista oikeusapua on käytetty yhä enemmän, ja yksityisen oikeusavustajan käyttö näyttää vähentyneen. Herää kysymys, eivätkö yksityiset enää ota näitä juttuja. Mistä tämä trendi kertoo?

TAULUKKO 20. Oikeusavustajan käyttö hallinto-oikeuksissa 1998–2004¹¹

Oikeusavun käyttö/vuosi	1998	2000	2002	2004
käytetty yksityistä	24	8	1	10,5
käytetty kunnallista	105	110	100	142,4
käytetty, ei ilmene mitä	-	6	.	1
asiamies tmv.	3	4	4	4
ei käytetty, ei käy ilmi	190	223	289,7	341,1

Pääasiassa asiakkaat käyttivät ammatillista oikeusapua. Vuosittain on muutamia tapauksia, joissa käytettiin myös avustavia henkilöitä ja erilaisia asiamiehiä.

Aikaisempi selvitys (Heino & Korpinen & Sallila 1997,) osoitti, että täytäntöönpanon keskeytystä vaaditaan yleensä silloin, kun asiaa hoitaa oikeusavustaja. Toisin sanoen näyttää siltä, että asiakas harvemmin osaa itse sitä vaatia.

Kun lastensuojeluasiassa on oikeusavustaja mukana, järjestetään usein suullinen käsittely. Vuonna 1996 suullinen käsittely järjestettiin 77 kertaa ja 70 tapauksessa oli käytössä asianajaja. Vuonna 2000 alle 10 prosenttia suullisista käsittelyistä järjestettiin ilman, että oikeusavustaja oli mukana. Vuonna 2004 järjestettiin jo 115 suullista käsittelyä, ja näistä 93:ssa asiakkaalla oli käytössään oikeusavustaja.

TAULUKKO 21. Oikeusavustajan käyttö suullisessa käsittelyssä vuosina 2000 ja 2004

Oikeusavustajan käyttö	2000	2004
ei käytetty	10	22
käytetty	82,5	93,1
Yhteensä päätöksiä	92,5	115,1

Tapauksissa, joissa valitus hyväksyttiin, järjestettiin usein suullinen käsittely (61 % vuonna 1996), ja kaikki asianosaiset käyttivät tuolloin niissä oikeusavustajaa. Edelleen, 2000-luvulla näissä tapauksissa käytetään usein oikeusavustajaa. Niissä ratkaisuisa, joissa valituksen alaista päätöstä ei vahvistettu tai päätös kumottiin tai palautettiin, 75 prosentissa oli oikeusavustaja mukana vuonna 2004.

TAULUKKO 22. Hallinto-oikeuden päätökset, joissa valituksen alaista päätöstä ei vahvistettu tai päätös kumottiin/palautettiin sen mukaan, onko käytetty oikeusapua vai ei vuosina 2000–2004

Oikeusavustajan käyttö /vuosi	2000	2001	2002	2003	2004
ei käytetty	2	1	4	7	5
käytetty	9	6	4	18	15
Yhteensä päätöksiä	11	7	8	25	20

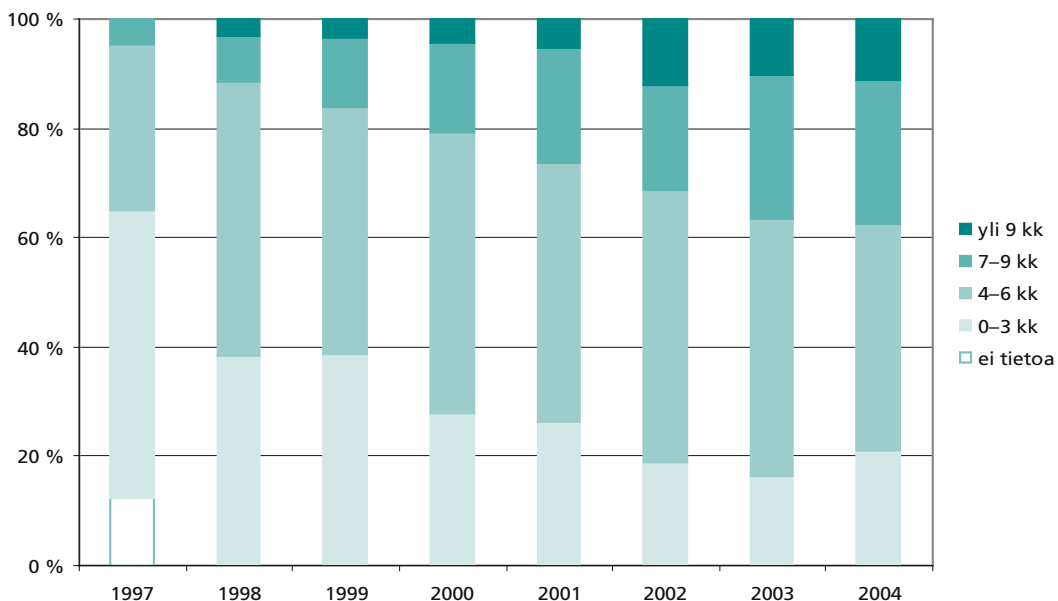
Olisi tärkeä analysoida tarkemmin, millainen merkitys ja vaikutus oikeusavustajan käytöllä näyttäisi olevan lastensuojeluasioissa. Aikaisempien selvitysten nojalla voi esittää oletuksen, että valitus tulee useammin hyväksytyksi silloin, kun sitä on tekemässä asianajaja. Lapselle on joissain tapauksissa nimetty oma avustaja; yleensä avustaja on asianosaisten yhteinen.

¹¹ Päätöksistä poimittiin tieto, millaista oikeusapua valituksen tekijä on käyttänyt. Asiaan saattoi olla kytkeytynyt useampiakin eri osapuolten avustajia, mutta tähän on koodattu vain yksi ratkaisua kohden.

HALLINTO-OIKEUKSIEN RATKAISUJEN KÄSITTELYAJAT

Käsittelyaika on saatu vähentämällä hallinto-oikeuden antaman päätöksen päivämäärästä viranomaisen tekemän päätöksen päivämäärä. Päätöksen tiedoksiantamisen prosessi vie oman aikansa, joten asia ei tule hallinto-oikeuden varsinaiseen käsittelyyn heti viranomaisen päätöksestä. Sitä, kauanko asian eteneminen sosiaalilautakunnasta hallinto-oikeuteen vie, ei ole selvitetty.

Yli puolet (60 %) lastensuojeluratkaisuista tehtiin vuonna 2004 puolessa vuodessa. Viime vuosina tilanne on vakiintunut niin, että 60–70 asiaa odottaa ratkaisua yli yhdeksän kuukautta. 40 prosentissa asioista ratkaisun saamiseen menee yli puoli vuotta; 40 prosentissa 3–6 kuukautta ja alle kolmessa kuukaudessa ratkaistaan joka viides asia (20 %). (Ks. myös liitetaulukko 14.)

KUVIO 2. Lastensuojeluasian käsittelyyn kulunut aika (kk) hallinto-oikeudessa

Käsittelyajat näyttäisivät selvästi pidentyneen. Kun vielä 1990-luvun puolivälissä yli puolet ratkaisuista tehtiin vähintään kolmen kuukauden kuluessa, vuonna 2000 siihen ylsi joka neljäs käsittely, ja vuonna 2004 vain joka viides. Vastaavasti kuudessa prosentissa ratkaisun saaminen vaati yli puolen vuoden odottamista vuonna 1995, mutta vuonna 2000 joka neljännen (23,6 %) lastensuojeluasian käsittelyaika oli jo yli puoli vuotta.

Vuonna 2004 lastensuojeluasioista 40 prosenttia oli vireillä yli puoli vuotta hallinto-oikeudessa ennen kuin ne saivat ratkaisun. Nopeimmillaan hallinto-oikeus antoi ratkaisunsa alle kuukaudessa vuonna 2000 ja pisimmillään käsittelyaika venyi 25 kuukauteen eli yli kahteen vuoteen. Vuonna 2004 pisin käsittelyaika oli 19 kuukautta, ja ratkaisua odotettiin 22 asiassa yli vuosi.

Käsittelyajat vaihtelevat luonnollisesti sen mukaan, millainen asia on käsittelyssä. Jos on kysymys pelkästä alustusasiasta (ilman siihen liitettyä valistusta), se ratkaistaan keskimäärin nopeimmin: joka kolmas saa ratkaisun peräti kolmessa kuukaudessa, ja valtaosa (76 %) ratkaistaan alle puolessa vuodessa. Sen sijaan 43 prosenttia pelkistä valituksista ja 60 prosenttia alustusasioista, johon on liitetty valitus, saa ratkaisun puolessa vuodessa. Sen sijaan jos alistukseen liittyi valitus,

30 prosenttia näistä odottaa ratkaisua vähintään 9 kuukautta. Jos ratkaistavana on pelkkä valitus, joka viides niistä kestää yli 9 kuukautta.

TAULUKKO 23. Käsittelyajat lastensuojeluasioissa vuonna 2004 (päätöksiä % ja N)

Asian käsittelyyn kulunut aika	Alistus ja valitus		Pelkkä alistus		Pelkkä valitus		Yhteensä	
	%	N	%	N	%	N	%	N
0–3 kk	3,2	5	31,9	80,8	9,7	8,5	19	94,8
4–6 kk	35,9	55,3	44,7	112,9	33,8	29,6	40	199,5
7–9 kk	41,3	63,6	17,5	44,1	34,3	30	28,1	140,2
yli 9 kk	19,5	30,1	5,9	15	22,3	19,5	12,9	64,6
Yhteensä	100	153,9	100	252,8	100	87,6	100	499

Hallinto-oikeudessa ratkaistavien asioiden määrä ja niiden vaikeusaste vaihtelevat. Selitystä käsittelyaikojen pidentymiselle voidaan etsiä tiedoksiannon vaikeuksista, asioiden lisääntymisestä, suullisten käsittelyiden lisääntymisestä ja tapausten vaikeutumisesta. Olisi kuitenkin syytä miettiä, kuinka jutturuuhkia voisi helpottaa ja mikä olisi kohtuullinen aika lastensuojeluasian huolelliseen käsittelyyn.

Yhtäältä voidaan ajatella, että mitä pikemmin hallinto-oikeus antaa alistus- tai valitusasiaan ratkaisun, sitä nopeammin tilanne tietyissä mielessä selkeytyy sekä lapsen että muiden asianosaisten kannalta. Toisaalta asiakkaiden oikeusturvan ja asian käsittelyn kannalta on välttämätöntä tutkia tilanne huolella, järjestää suullinen käsittely sekä hankkia muuta lisäselvitystä, ja tämä vie aikaa. Perusteellista käsittelyä voidaan pitää jopa välttämättömänä, vaikka asian käsittelyaika sen vuoksi pitenisikin.

MAKSUTON OIKEUDENKÄYNTI

Yhä useampi lastensuojelun asiakasperhe on saanut hallinto-oikeudessa maksuttoman oikeudenkäynnin.¹² Maksuton oikeudenkäynti¹³ myönnettiin tai rajoituksin myönnettiin 51 perheen asiassa vuonna 1996, ja 116 perheen asiassa vuonna 2004.

TAULUKKO 24. Maksuttomien oikeudenkäyntien myöntäminen vuosina 1994–2000

	1996	1998	2000	2002	2004
on myönnetty	51	89	88	71	116
ei myönnetty	10	7	8	3	4
myönnetty rajoituksin	5	18	8	7	17
ei ilmene	267	208	248	313	362
yhteensä päätöksiä	332	321	352	395	499

12 Tieto perustuu siihen, mitä asiasta on ratkaisuun kirjoitettu.

13 Maksuton oikeudenkäynti myönnetään hallinto-oikeudessa tai korkeimmassa hallinto-oikeudessa käsiteltävässä hoitoon tai hoitolaitokseen määräämistä tai lapsen huostaanottoa, sijaishuoltoon sijoittamista tai huostassa pitämisen lakkauttamista koskevassa asiassa (Laki maksuttomasta oikeudenkäynnistä 1973/87 1 §).

MUUTOKSENHAKU JA KORKEIMMAN HALLINTO-OIKEUDEN PÄÄTÖKSIÄ

Hallinto-oikeuden päätöksistä on pääsääntöisesti oikeus hakea muutosta korkeimmalta hallinto-oikeudelta. Hallinto-oikeuden ratkaisu saattaa sisältää päätöksiä useammassa kuin yhdessä asiassa. Niinpä niissä saattaa olla jokin asia, josta ei voi valittaa eteenpäin ja toinen asia, josta taas on muutoksenhakuoikeus.

Korkeimmassa hallinto-oikeudessa on 2000-luvulla ratkaistu vuosittain 90–147 lastensuojeluasiasia. Näistä suurin osa ”on vahvistettu”, eli hallinto-oikeuden päätös pysyi ennallaan. Korkeimman hallinto-oikeuden ja hallinto-oikeuksien ratkaisuisissa on vahvistettujen asioiden suhteellinen osuus ollut likimain sama, noin 80 prosenttia.

TAULUKKO 25. Korkeimman hallinto-oikeuden käsitteilyyn saapuneet asiat ja tehdyt ratkaisut 2000–2004¹⁴

Vuosi	Saapuneiden asioiden määrä	Näistä sosiaali-asioita	Sosiaaliasioiden käsittely-aika, kk	Lastensuojeluasioita, ratkaistu vuoden aikana	Näistä vahvistettuja	Vahvistettujen osuus ratkaisuista %
2000	3 691	472	10	90	71	78,9
2001	3 752	460	12,3	122	96	78,7
2002	4 036	439	14,7	100	85	85,0
2003	3 806	495	15,7	147	111	75,5
2004	3 719	476	20,3	96	82	85,4

Korkeimman hallinto-oikeuden [www-sivuilla](#)¹⁵ on esitetty lyhyet ratkaisuselosteet viimeisiltä vuosilta. Vuosilta 2002–2004 on julkaistu vain kolme huostaanottoon ja lapsen sijoitukseen liittyvää päätöstä ja yksi huostaanotetun lapsen päivähoiton kustannuksista vastuullista kuntaa koskeva päätös. Vuodelta 2005 julkaistiin yksi huolto- ja tapaamista koskeva päätös, joka voidaan nähdä periaatteellisena, eikä vain yksityisoikeuden piiriin kuuluvana. *Se vahvistaa kantaa, että kunnan ei ole mahdollista vedota palvelujen puuttumiseen myöskään huostaanottotilanteessa, vaan sen tulee ryhtyä uusiin järjestelyihin yksittäisissä tapauksissa ja tilanteissa.*

¹⁴ Lähde: KHO:n vuosikertomukset [www.kho.fi](#) – taltiot 16.04.2003/973, 14.01.2003/70, KHO 26.06.1998 T1228, KHO 11.05.1999 T1070 ja 21.12.2005/3190

¹⁵ [www.kho.fi/tietopal/paatokset/](#)

POHDINTAA

Keskustelu hallinto-oikeuksien asemasta ja merkityksestä lastensuojeluasioissa on ajankohtainen aihe. Sosiaali- ja terveysministeriössä on ollut 1990-luvun alkupuolelta lähtien valmisteilla lakiesitys, joka siirtäisi tahdonvastaiset huostaanotot kokonaan tuomioistuimen ratkaistaviksi. Tätä on perusteltu sillä, että nykyinen käytäntö on ristiriidassa Euroopan ihmisoikeussopimuksen kanssa.¹⁶ Monet ovat tulkinneet sopimusta niin, että päätös erottaa lapsi omista vanhemmistaan tulisi tehdä ensiasteena oikeusistuimessa eikä poliittisin perustein valitussa kunnan monijäsenisessä toimielimessä. Suostumukseen perustuvat huostaanottopäätökset voitaisiin sen sijaan edelleen tehdä kunnissa. Muutosta on perusteltu myös toimielinten taloudellisilla sidoksilla ja asiantuntemuksen puutteella (Lapsioikeudellista päätöksentekomenettelyä selvittäneen..., 1995, 20, 23).

Lapsioikeudellista päätöksentekomenettelyä selvittäneen toimikunnan työskentely ja johtopäätökset perustuvat 1990-luvun alkupuolen tilanteeseen. Kuluneen kymmenen vuoden aikana ja erityisesti 1990-luvun loppupuolella on yhteiskunnassa, arvoissa ja palveluissa sekä lasten arjessa tapahtunut monia merkittäviä muutoksia (ks. esim. Bardy & Salmi & Heino 2001).

Muutoksia on tapahtunut sekä ”kentällä” että ”oikeuksissa”. Hallinto-oikeusuudistus toteutettiin 1990-luvun lopulla. Sosiaalityössä on viime vuosina kehitelty uusia työmenetelmiä lapsen kuulemiseen ja paranneltu vanhoja tapoja tutkia lasten tarpeita ja perheen kokonaistilannetta sekä järjestää neuvonpitoja ja dialogeja yhdessä asianosaisten kanssa. Yhtäältä läheisten merkitys on nähty uudella tavalla (Heino 2000 ja Heino et al 2005), toisaalta verkostotyötä on kehitetty (Eriksson & Arnkil 2005). Kehittämistyöstä on tarjolla linjauksia varhaisen huolen puheeksiottoon, huostaanottotarpeen tutkimukseen ja suostumukseen perustuvien lasten huostaanottojen ja sijoitusten valmistelutyöhön yhteistyössä perheen jäsenten sekä eri alojen asiantuntijoiden kanssa. Näitä on mahdollista käyttää hyväksi päätöksiä valmisteltaessa.

Maaseutumaisista kunnista tulee selvityksen mukaan suhteessa enemmän alistus- ja valitusasioita hallinto-oikeuksiin käsiteltäväksi kuin taajaan asutuista tai kaupunkikunnista. Havainto perustelee sitä, että asuinkunnasta riippumatta lasten oikeus osaavaan valmisteluun pitäisi turvata nykyistä paremmin. Kunnilla tulisi olla selkeä velvollisuus järjestää lastensuojelun sosiaalityölle vahvat tukirakenteet ja huolehtia siitä, että tarvittava asiantuntijuus on oikea-aikaisesti ja riittäväenä koottavissa lapsen asian ratkontaan. Tämä tarkoittaisi mm. resurssien nykyistä parempaa kokoamista seudullisesti, toimintamallien luomista ja uudenlaisten ratkaisuja toteuttamista. Se tarkoittaisi myös sen varmistamista, että lasten sijoitus-, huostaanotto- sekä huolto- ja tapausoikeuspäätöksiä valmistelevilla sosiaalityöntekijöillä on riittävä pätevyys, osoitettu taito ja kokemus näihin tehtäviin (erityissosiaalityöntekijän pätevyys) – ja että näitä työntekijöitä on jokaisen kunnan käytössä.

1990-luvun alkuun verrattuna sekä hallinto-oikeuksien tuomareiden että asiantuntijajäsenten tuntemus lastensuojeluasioissa on lisääntynyt. Tahdonvastaisten huostaanottojen siirtäminen hallinto-oikeuksien päätettäväksi on perusteltua. Sen myötä yhdenmukaistunevat myös alueellisten hallinto-oikeuksien työkäytännöt. Myös asiantuntijoiden tehtävät, toimintakäytännöt ja asiantuntemuksen ala saattavat tulla muutosten myötä arvioitaviksi uudella tavalla. Vuonna 1997 voitiin todeta, että silloisten läänioikeuksien asiantuntijajäsenten koulutus- ja työkokemustausta vaihtelivat paljon (Työkokous 1997). Suulliset käsittelyt ovat lisääntyneet, ja niiden myötä myös tavat kuulla lasta istunnoissa arvattavasti vaihtelevat. Onkin mahdollista, että nimenomaan suullisten käsittelyjen asema ja asiantuntijoiden rooli ovat muutoksessa.

¹⁶ ”Jokaisella on oikeus kohtuullisen ajan kuluessa oikeudenmukaiseen ja julkiseen oikeudenkäyntiin laillisesti perustetussa riippumattomassa ja puolueettomassa tuomioistuimessa silloin, kun päätetään hänen oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan tai häntä vastaan nostetusta rikossyytteestä” (Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimus 1990/439, 6 artikla).

Myös toimintatavat olivat erilaisia, eikä niiden suhteen ole olemassa linjauksia vieläkään. Asiantuntijat esittivät tuolloin (Työkokous 1997), että lapsen kuulemisen ja mielipiteen selvittämisen tulisi pääasiassa tapahtua ensiasteen päätöksentekovaiheessa paikallisella tasolla eikä hallinto-oikeuksissa (silloisissa lääninoikeuksissa). Tähän voidaan päästä mm. vahvistamalla valmistelutyötä siten, että ennen huostaanottopäätöstä järjestetään lapsen kanssa työskennelleiden asiantuntijoiden ja lapsen läheisten yhteinen kuuleminen, avoin läheis- ja viranomaisverkoston neuvonpito (läheisneuvonpidon kokemuksia hyödyntäen) ja kootaan tästä kertyvä aineisto huostaanottopäätöksen perusteeksi. Aineisto lähetettäisiin hallinto-oikeuteen alistusasiakirjan liitteenä käsittelemään varten.

Stakesin lastensuojelutilastojen perusteella voidaan havaita, että yhä enemmän lapsia on sijoitettuna tahdonvastaisesti. Mistä tämä kertoo? Aristellaanko pakkotoimiin ryhtymistä ja tehdään sen sijaan useita kiireellisiä huostaanottoja tai avohuollon tukitoimisijoituksia? Odotellaanko lisää näyttöä ja tilanteen muuttumista riittävän huonoksi? Onko kysymys sijoituksen jälkeen ilmenevistä erimielisyyksistä? Pyritäänkö huostaanoton jälkeen turvaamaan lapsen uuteen paikkaan kiinnittyminen tai sinne sopeutuminen rajoittamalla lapsen ja vanhempien välisiä tapaamisia tai lapsen liikkumista, ja käykö sitten niin, että avohuollon tukitoimena alkanut sijoitus on ”pakko” muuttaa pakkohuostaanotoksi silloin, kun lapsen ja vanhempien yhteydenpitoa joudutaan eriyttämään? Millainen ja kuinka laaja on tämä harmaan pakon alue? Entä onko kysymys siitä, että (vapaaehtoisien) huostaanoton välttämiseksi on käytetty yhä enemmän avohuollon tukitoimi -perustetta, ja kun se ei ”riitä”, joudutaan tahdonvastaiseen huostaanottoon?

YHTEENVETO

Sosiaalitoimiston lastensuojelun avohuollon asiakkaana olevien lasten määrä on lisääntynyt 1990-luvulla. Lastensuojelun avohuollon asiakkaana on jo lähes 60 000 lasta ja nuorta eli 5,4 prosenttia alle 18-vuotiaista. Alueellinen eriarvoistuminen ja palvelujen kirjo on lisääntynyt. 1990-luvulla selkeä kehitystrendi on ollut, että yhä useampi lapsi ja nuori on ollut vuoden aikana sijoitettuna oman kodin ulkopuolelle, toiset lyhyen aikaa, toiset pidempään. Vuoden 2004 aikana oli 14 700 lasta ja nuorta sijoitettuna kodin ulkopuolella. Kodin ulkopuolelle sijoitetuista lapsista ja nuorista suurin osa, noin 60 prosenttia on huostassa. Joka neljäs lapsi on sijoitettu avohuollon tukitoimena. Jälkihuoltona kodin ulkopuolella on 16 prosenttia sijoitetuista lapsista ja nuorista.

Huostassa olevien lasten määrä on viime vuosina lisääntynyt, ja vuoden 2004 aikana oli jo 8 673 lasta huostassa. Vuoden 2004 aikana huostassa olevista lapsista on yhteensä 2 244 lasta ollut vastoin jonkun asianosaisen tahtoa huostassa. Niinpä joka neljäs huostassa oleva lapsi oli joko kiireellisesti huostaan otettu tai huostassa vastoin jonkun asianosaisen tahtoa tai asianosaista ei oltu kuultu. Pakon osuus kaikista sijoitetuista on pienempi (15 %) kuin pakon osuus huostaan-otetuista (26 %).

Sijoitusten perusteita koskeva taustoitus osoittaa, että tahdosta riippumattomia lastensuojeluasioita käsitellään oikeusasteissa kaikkiin lastensuojeluasioihin nähden melko vähän. Vuoden 2004 aikana hallinto-oikeudet tekivät ratkaisun noin 400 huostaanottoasiassa, ja se koski 550 lasta. Kun kodin ulkopuolelle sijoitettuna oli yhteensä 14 704 lasta, hallinto-oikeuksiin tulee näin laskettuna 3,7 prosenttia sijoitettujen lasten asioista. Korkeimmassa hallinto-oikeudessa on käsitelty noin sata huostaanottovalitusta vuosittain. Suunnilleen 15 prosenttia hallinto-oikeudessa käsiteltyjen lasten lastensuojeluasioista menee näin ollen korkeimpaan oikeuteen asti.

Hallinto-oikeudet ovat toimittaneet Stakesiin kopion kaikista lastensuojeluun liittyvistä päätöksistään. Tämän selvityksen aineistona ovat olleet hallinto-oikeuksien tekemät ratkaisut perusteluineen lastensuojeluun liittyvissä alistus- ja valitusasioissa. Laadullista ratkaisuaineistoa kuvataan tilastollisesti.

Hallinto-oikeuksien tekemien ratkaisujen määrä on lisääntynyt noin 300:sta 500:aan kymmenessä vuodessa. Alistus- ja valitusratkaisut koskivat yhteensä 661 lasta vuonna 2004. Hallinto-oikeuksissa on viime vuosina käsitelty noin 550 lapsen huostaanottoa. Mikäli tahdonvastaiset huostaanottoasiat siirtyvät lastensuojelulain muutoksen yhteydessä hallinto-oikeuksiin, se tarkoittaa noin neljääsataa ratkaisuistuntoa 550 lapsen asiassa. Päätösten määrä vaihtelee vuosittain hallinto-oikeuksissa, ja vaihtelua on myös hallinto-oikeuksien välillä.

Noin joka kolmas kunta (36 % kunnista) asioi vuosittain hallinto-oikeuksien kanssa lastensuojeluasioissa. Joka kolmas hallinto-oikeudessa ratkaistu lastensuojeluasia on tullut kaupunkimaisesta kunnasta. 2000-luvulla tilanne on muuttunut: suhteellisesti eniten on lisääntynyt maaseutumaisista kunnista tulleiden asioiden osuus. Suhteessa asiakasmääriin hallinto-oikeuden käsiteltäväksi tulee kaupungeista vähemmän lastensuojeluasioita kuin taajaan asutuista ja maaseutukunnista.

Hallinto-oikeuksissa on käsitelty yli kuudensadan lapsen lastensuojeluasiaa vuonna 2004. Näyttää siltä, että lapset, joiden asia menee hallinto-oikeuden käsittelyyn, ovat olleet yhä pitempään lastensuojelun asiakkaana. Ensinnäkin silloin kun on kysymys pienistä lapsista, lastensuojeluasian taustalla on ollut yhä useammin vanhempien päihteiden väärinkäyttö; vuosittain 250 lapsen huostaanottoasia on hallinto-oikeudessa vanhempien päihteiden väärinkäytön takia. Vanhempien sekä myös nuorten päihteiden käytössä on usein kysymys sekakäytöstä: mukana ovat alkoholi, erilaiset huumeet ja lääkkeet. Toinen erityinen kehitystrendi näyttäisi liittyvän sekä vanhempien että lasten ja nuorten psyykkiseen terveyteen. Yhä enemmän taustalla on ollut vanhempien tai toisen heistä

psykkinen sairaus. Vielä useammin huostaanottoratkaisua on edeltänyt lapsen psykiatrinen tutkimus- sekä hoitojakso. Kolmanneksi huomio kiinnittyy kasvavaan määrään tilanteita, joissa lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö on kirjattu selvästi esiin ratkaisun perusteluun. Neljänneksi kiinnittyy huomio siihen, että ”muihin syihin” on luokitunut melko paljon tapauksia.

Hallinto-oikeuden käsittelemät lastensuojeluasiat kohdistuvat yhä useammin 12 vuotta täyttäneisiin lapsiin – ja yhä (suhteellisesti) vähemmän pieniin (0–3-v.) lapsiin. Näiden lasten osuus on vähentynyt 30 prosentista 20 prosenttiin kymmenessä vuodessa. Vastaavasti 12 vuotta täyttäneiden osuus on kasvanut 23 prosentista 42 prosenttiin. Joka neljäs nuori on ollut asiakkaana lyhyen aikaa; sijoitusprosessi on edennyt heidän kohdallaan nopeasti.

Lapset on yleensä jo sijoitettu kodin ulkopuolelle, kun hallinto-oikeus käsittelee sinne toimitettua lastensuojeluasiasiaa.

Suurin osa (82 %) hallinto-oikeuksien lastensuojeluasioista oli huostaanoton alistusasioita. Asiaryhmien osuudet ovat pysyneet ennallaan: joka toinen ratkaistavaksi tullut lastensuojeluasiasia on ollut vahvistettavaksi alistettu huostaanottopäätös (alistus ilman valitusta). Valitus on sisällytynyt joka toiseen ratkaistavaan asiaan: alistukseen liitettyjä valituksia on ollut noin 30 prosenttia ratkaistavista asioista. Pelkkien valitusten osuus on ollut lähes viidennes (18 %). Kaksi kolmesta valituksesta kohdistuu huostaanottopäätökseen.

Alistus- ja valitusasioissa vanhemmat ovat useimmiten prosessin käynnistäjiä. Myös lapset ovat aktivoituneet ilmaisemaan kantaansa viime vuosina. Yhteensä 160 lasta on vastustanut huostaanottoaan vuonna 2004, kun kymmenen vuotta sitten vain 55 lasta ilmaisi vastustuksensa. Viime vuosina noin sata lasta on yksin pannut prosessin vireille (heidän vanhempansa eivät ole ilmaisseet vastustavansa huostaanottoa). Lisäksi yli 60 lasta on vanhempansa kanssa yhdessä vastustanut huostaanottoa.

12–14-vuotiaita, jotka ilmaisivat vastustavansa päätöstä vuonna 2004 joko yksin tai vanhempansa ohella, oli lähes 60. Tämän ikäisissä oli yhtä paljon niitä, jotka esittivät tahtonsa yksin, ja niitä, jotka olivat liikkeellä vanhempansa kanssa. Suurin osa huostaanottoaan vastustavista lapsista oli täyttänyt 15 vuotta. Näiden osalta on erityistä, että he olivat yleensä liikkeellä yksin; vain joka kolmannen asiassa vastustuksen ilmaisi myös lapsen vanhempi.

Vaikka suurin osa hallinto-oikeuksissa tehtävistä päätöksistä tehdään edelleen kirjallisen aineiston perusteella, suullisten käsittelyiden osuus on kasvanut erityisesti vuosina 1997–1998 ja uudelleen vuosina 2003–2004. Vuonna 2004 suullinen käsittely toimitettiin noin joka neljännessä asiassa, yhteensä 115 lastensuojeluasiassa. Hallinto-oikeuksittain on eroja siinä, kuinka paljon suullisia käsittelyjä järjestetään. Viimeisen viiden vuoden aikana on järjestetty lastensuojeluasioissa yhteensä 468 suullista käsittelyä. Aktiivisin hallinto-oikeus näyttää tässä suhteessa olleen Hämeenlinna. Siellä niitä on järjestetty muutama enemmän kuin Helsingissä, vaikka tapauksia on ollut Helsinkiä vähemmän. Vaikka juttuja on Kouvolassa ollut melko paljon, suullisia käsittelyjä on järjestetty suhteellisen vähän.

Hallinto-oikeudet vahvistavat useimmiten kunnan toimielimen tekemän alistusta koskevan päätöksen. Kun vuonna 1998 vahvistettiin 85 prosenttia alistetuista päätöksistä, vuonna 2004 vahvistettiin jo 95 prosenttia. Valituksissa hallinto-oikeudet ovat vuosittain päätyneet harvemmin samaan ratkaisuun kunnan toimielinten kanssa kuin alistusasiassa. Ratkaisut ovat kuitenkin suhteellisesti yhä useammin olleet hylkääviä eli valittajan kannalta tuloksettomia. Kun vuonna 1997 alle 70 prosenttia valituksista hylättiin, vuonna 2004 hylättiin yli 80 prosenttia valituksista.

Oikeusavustajaa käytetään lähinnä valitusasioissa ja sen käyttö on vaihdellut. Oikeusavustajaa on vuosittain käytetty 100–180 asiassa. Oikeusavustajaa käytettiin joka kolmannessa (32 %) hallinto-oikeudessa ratkaistussa lastensuojeluasiassa vuonna 2004. Oikeusavustajaa käytettiin eniten huostaanottovalituksissa. Kunnallista oikeusapua on käytetty yhä enemmän, ja yksityisen oikeusavustajan käyttö näyttää vähentyneen.

Yli puolet (60 %) lastensuojeluratkaisuista tehtiin vuonna 2004 puolessa vuodessa. Viime vuosina tilanne on vakiintunut niin, että 60–70 asiaa odottaa ratkaisua yli yhdeksän kuukautta. 40 prosentissa asioista ratkaisun saamiseen menee yli puoli vuotta; 40 prosentissa 3–6 kuukautta ja alle kolmessa kuukaudessa ratkaistaan joka viides asia (20 %).

Käsittelyajat ovat pidentyneet. Kun vielä 1990-luvun puolivälissä yli puolet ratkaisuista tehtiin vähintään kolmen kuukauden kuluessa, vuonna 2000 siihen ylsi joka neljäs käsittely, ja vuonna 2004 vain joka viides. Käsittelyajat vaihtelevat luonnollisesti sen mukaan, millainen asia on käsittelyssä. Jos on kysymys pelkästä alustusasiasta (ilman siihen liitettyä valistusta), se ratkaistaan keskimäärin nopeimmin: joka kolmas saa ratkaisun peräti kolmessa kuukaudessa, ja valtaosa (76 %) ratkaistaan alle puolessa vuodessa. Sen sijaan 43 prosenttia pelkistä valituksista ja 60 prosenttia alustusasioista, johon on liitetty valitus, saa ratkaisun puolessa vuodessa. Sen sijaan jos alistukseen liittyi valitus, 30 prosenttia näistä odottaa ratkaisua vähintään yhdeksän kuukautta. Jos ratkaistavana on pelkkä valitus, joka viides niistä kestää yli yhdeksän kuukautta.

Yhä useampi lastensuojelun asiakasperhe on saanut hallinto-oikeudessa maksuttoman oikeudenkäynnin. Maksuton oikeudenkäynti myönnettiin tai rajoituksin myönnettiin 51 perheen asiassa vuonna 1996, ja 116 perheen asiassa vuonna 2004.

Korkeimmassa hallinto-oikeudessa on 2000-luvulla ratkaistu vuosittain 90–147 lastensuojelu-asiaa. Näistä suurin osa on vahvistettu eli hallinto-oikeuden päätös pysyi ennallaan. Korkeimman hallinto-oikeuden ja hallinto-oikeuksien ratkaisuissa on vahvistettujen asioiden suhteellinen osuus ollut likimain sama, noin 80 prosenttia.

Lähteet

- Bardy, Marjatta & Salmi, Minna & Heino, Tarja (2001). Mikä lapsiamme uhkaa? Suuntaviivoja 2000-luvun lapsipoliittiseen keskusteluun. Stakes, Raportteja 263. Helsinki.
- Eriksson, Esa & Arnkil, Tom Erik (2005). Huoli puheeksi. Opas varhaisista dialogeista. Stakes, Oppaita 60. Helsinki.
- Heino, Tarja (2000). Läheisneuvonpito – uusi sosiaalityön menetelmä. Stakes, Oppaita 40. Helsinki.
- Heino, Tarja & Kaatra, Anne & Korhonen, Liisa & Possauner, Monika & Vuorio, Juha-Pekka (2005). Läheisneuvonpidon ja sosiaalityön kriittinen kohta: lapsi. (279–303) Teoksessa Mirja Satka & Synnöve Karvinen-Niinikoski & Marianne Nylund & Susanna Hoikkala (toim.) Sosiaalityön käytäntötutkimus. Helsinki: Palmenia-kustannus.
- Kaivosoja, Matti (1996). Pakko auttaa. Tutkimus mielenterveyslain säätämisen heijastumisesta alaikäisten pakkoauttamiskäytäntöihin vuosina 1991–1993. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 1996:2. Helsinki.
- Kajava, Mirja (1997). Lapsen etu huostaanotto prosessissa. Tutkimus pakkohuostaanotoista. Acta Universitatis Ouluensis E 26. Oulun yliopisto. Oulu.
- Kitinoja, Manu (2005). Kujan päässä koulukoti. Tutkimus koulukoteihin sijoitettujen lasten lastensuojeluasiakkuudesta ja kouluhistoriasta. Stakes, Tutkimuksia 150. Helsinki.
- Työkokous (1997). Stakesin järjestämä työkokous lääninoikeuksien asiantuntijajäsenille 19.3.1997.
- Kivinen, Tarja & Sallila, Seppo & Seppälä, Heikki (1995). Lastensuojelulain nojalla tehdyt ratkaisut lääninoikeuksissa. Stakes, Sosiaalitutkimusyksikkö. Julkaisematon.
- Lapsioikeudellista päätöksentekomenettelyä selvittäneen toimikunnan mietintö (1995). Komiteamietintö 12. Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Myllärniemi, Annina (2006). Huostaanottojen kriteerit pääkaupunkiseudulla. Socca. Yliopistopaino.
- Mäenpää, Marjatta (2001). Oikeudenkäynti hallinto-oikeudessa. Oikeusministeriön esite.
- Pösö, Tarja (1993). Kolme koulukotia. Tutkimus tyttöjen ja poikien poikkeavuuden määrittelykäytännöistä koulukotihoidossa. Acta Universitatis Tamperensis ser. A vol 388. Tampereen yliopisto.
- Pösö, Tarja (2004). Vakavat silmät ja muita kokemuksia koulukodista. Stakes, Tutkimuksia 133. Helsinki.
- Työkokous (1997). Stakesin järjestämä työkokous lääninoikeuksien asiantuntijajäsenille 19.3.1997.

Kuvaus tiedoista, jotka poimittu ratkaisuista

Läänin-/Hallinto-oikeuksien huostaanottopäätökset 1994–2000

Muuttujat	Koodit																										
1. Tilastoyksikkö	_____ (annettu numero)																										
2. Päätösnumero	_____ (LO/ HO:n antama päätösnumero)																										
3. Läänin-/hallinto-oikeus	<table border="0" style="width: 100%;"> <thead> <tr> <th style="text-align: left;">Lääninoikeus</th> <th style="text-align: left;">Hallinto-oikeus</th> </tr> </thead> <tbody> <tr><td>01 Uusimaa</td><td>01 Helsingin</td></tr> <tr><td>02 Turun ja Porin</td><td>02 Turun ja Porin</td></tr> <tr><td>03 Ahvenanmaa</td><td>03 Hämeenlinnan</td></tr> <tr><td>04 Häme</td><td>04 Kouvolan</td></tr> <tr><td>05 Kymi</td><td>05 Kuopion</td></tr> <tr><td>06 Mikkeli</td><td>06 Vaasa</td></tr> <tr><td>07 Pohjois-Karjala</td><td>07 Oulun</td></tr> <tr><td>08 Kuopio</td><td>08 Rovaniemen</td></tr> <tr><td>09 Keski-Suomi</td><td></td></tr> <tr><td>10 Vaasa</td><td></td></tr> <tr><td>11 Oulu</td><td></td></tr> <tr><td>12 Lappi</td><td></td></tr> </tbody> </table>	Lääninoikeus	Hallinto-oikeus	01 Uusimaa	01 Helsingin	02 Turun ja Porin	02 Turun ja Porin	03 Ahvenanmaa	03 Hämeenlinnan	04 Häme	04 Kouvolan	05 Kymi	05 Kuopion	06 Mikkeli	06 Vaasa	07 Pohjois-Karjala	07 Oulun	08 Kuopio	08 Rovaniemen	09 Keski-Suomi		10 Vaasa		11 Oulu		12 Lappi	
Lääninoikeus	Hallinto-oikeus																										
01 Uusimaa	01 Helsingin																										
02 Turun ja Porin	02 Turun ja Porin																										
03 Ahvenanmaa	03 Hämeenlinnan																										
04 Häme	04 Kouvolan																										
05 Kymi	05 Kuopion																										
06 Mikkeli	06 Vaasa																										
07 Pohjois-Karjala	07 Oulun																										
08 Kuopio	08 Rovaniemen																										
09 Keski-Suomi																											
10 Vaasa																											
11 Oulu																											
12 Lappi																											
4. Kunta	_____																										
5. Kuntaluokitus	1. kaupunkimainen kunta 2. taajaan asuttu kunta 3. maaseutumainen kunta																										
6. LO/HO:n päätöksen päivämäärä	_____ (pv kk v)																										
7. Viranomaisen päätöksen päivämäärä	_____ (pv kk v)																										
8. Asian käsittelyyn kulunut aika	_____ (kk)																										
9. Aika sijoitettuna	1. 1–30 vrk 2. 1–3 kk 3. 3–6 kk 4. yli 6 kk																										
10. Aika lastensuojelun asiakkaana	1. 0–1 vuotta 2. 2–3 vuotta 3. 3–4 vuotta 4. yli 4 vuotta																										
11. Lapsen sukupuoli	1. tyttö 2. poika																										
12. Lapsen syntymäaika viranomaispäätöksen aikana	_____ (pv kk v)																										

13. Lapsen ikä viranomaispäätöksen aikana _____(ikä vuosina)
14. Lapsen sijoituspaikka käsittelyaikana
1. lapsi kotona
 2. lapsi kodin ulkopuolella
 3. ei tietoa
15. Alistus
1. huostaanotto ja sijaishuoltoon sijoittaminen
 2. sijaishuollon muuttaminen
 3. huostassapidon lopettaminen
 4. muu syy
16. Alistus: kuka vastusti
1. lapsi yksin (yli 12 vuotta)
 2. lapsi ja vanhemmat/vanhempi
 3. vanhemmat/vanhempi
 4. muu
17. Alistus: kuulematta jättäminen
1. lapsi yksin
 2. lapsi ja vanhemmat/vanhempi
 3. vanhemmat/vanhempi
 4. muu
18. Alistus/valitus
1. alistus sisältää valituksen
 2. pelkkä alistus
 3. pelkkä valitus
19. valitus: jos valitusasioita on useampia, mainittu kaikki
1. huostaanotto 16 §
 2. huostaanotto 18 §
 3. huostassapidon jatkaminen/lakkauttaminen
 4. sijaishuoltoon sijoitus/muutos
 5. yhteydenpidon rajoittaminen
 6. muu
20. Vaatimus täytäntöönpanon keskeyttämisestä
1. vaatimus esitetty
 2. ei vaadita
21. Muutoksenhaku: valituksen tekijä
1. lapsi yksin
 2. lapsi ja vanhemmat/vanhempi
 3. vanhemmat/vanhempi
 4. muu
22. Oikeusavustajan käyttö
1. ei käytetty
 2. yksityinen oikeusavustaja
 3. kunnallinen oikeusavustaja
 4. käytetty, ei tietoa kumpi
 5. asiamies, sukulainen tms.
23. Maksuton oikeudenkäynti
1. myönnetty
 2. ei myönnetty
 3. myönnetty rajoituksin
 4. ei ilmene

24. Suullinen käsittely	1. on toimitettu2. ei myönnetty3. ei toimitettu/ilmene
25. LO/HO:n ratkaisu alistuksessa	1. päätös vahvistettu2. ei vahvistettu3. osittain vahvistettu4. asia raukeaa5. päätös kumottu ja palautettu viranomaiselle6. jätetty tutkimatta
26. LO/HO:n ratkaisu valituksessa	1. päätös vahvistettu2. ei vahvistettu3. osittain vahvistettu4. asia raukeaa5. päätös kumottu ja palautettu viranomaiselle6. jätetty tutkimatta
27. Muutoksenhakuoikeus	1. on2. ei ole3. osittainen
28. Huostaanoton syy	1. vanhempien/vanhemman alkoholi- tai huumeongelma2. nuoren alkoholi- tai huumeongelma3. vanhemman psyykinen sairaus4. lapsen psyykinen sairaus, raju häiriökäyttäytyminen5. seksuaalinen hyväksikäyttö6. pelkät koulunkäyntivaikeudet7. muu syy vanhempi8. muu syy lapsi9. syy ei selvinnyt

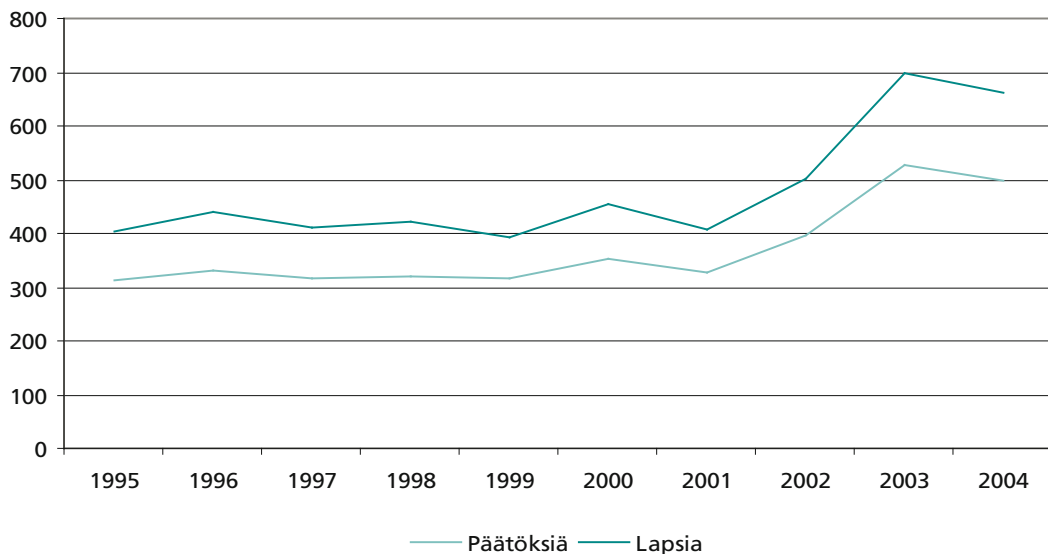
LIITE 2

Liitetaulukot

Liitetaulukko 1 ja liitekuvio 1 tiedot sisältävät kaikki ratkaisut – paitsi vuosien 2001 ja 2002 osalta aineistosta puuttuu valitusasioita.

LIITETAULUKKO 1. Hallinto-oikeuksien päätösten ja ratkaisujen kohteena olleiden lasten määrällinen kehitys vuosina 1995–2004

Vuosi	Päätöksiä	Lapsia
1995	312	405
1996	332	441
1997	316	411
1998	321	421
1999	316	392
2000	352	453
2001	326	407
2002	395	501
2003	526	697
2004	499	661

LIITEKUVIO 1. Hallinto-oikeuksien päätösten ja ratkaisujen kohteena olleiden lasten määrällinen kehitys vuosina 1995–2004

LIITETAULUKKO 2. Ratkaisujen ja niiden kohteena olleiden lasten määrät vuosina 2000–2004 hallinto-oikeuksittain

Hallinto-oikeus	2000 Ratk.	Lapsia	2001 Ratk.	Lapsia	2002 Ratk.	Lapsia	2003 Ratk.	Lapsia	2004 Ratk.	Lapsia
Helsinki	114	142	92	127	109	131	152	180	149	178
Turun ja Porin	34	43	42	51	45	53	42	60	68	88
Hämeenlinna	76	89	65	74	73	90	99	128	79	96
Kouvola	16	21	17	19	37	46	69	81	52	60
Kuopio	41	65	44	56	49	76	69	110	59	93
Vaasa	36	46	34	40	33	43	46	71	35	61
Oulu	24	35	21	28	32	41	31	40	33	57
Rovaniemi	11	12	11	12	17	21	18	27	24	28
Yhteensä päätöksiä	352	453	326	407	395	501	526	697	499	661

LIITETAULUKKO 3. Hallinto-oikeuden ratkaisuihin (huostaanottoa koskeva alistus ja/tai valitus) kirjatut syyt lapsikohtaisesti (lasten määrä)

Huostaanoton syy	1999	2000	2001	2002	2003	2004
tyhjä			2	2		
vanhempien alkoholi tai huume	119	163	187	201	224	214
nuoren alkoholi tai huume	46	72	77	68	66	64
vanhemman psyykk. sairaus	36	22	20	28	49	47
lapsen psyykk. sairaus/häiriökäytt.	39	34	51	89	114	94
seksuaalinen hyväksikäyttö	9	5	8	12	13	21
pelkät koulunkäyntivaikeudet	3	3	2	3	1	2
muu syy vanhemman	51	53	36	54	66	88
muu syy lapsen	3	3	1	4	4	1
syy ei selvinyt	15	20	3	13	21	18
Yhteensä lapsia	319	372	386	473	557	548

LIITETAULUKKO 4. Lasten ikäjakauma vuosina 1995–2004

Ikä	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
ei tietoa	.	.	2,4	.	.	.	0,2	.	.	.
0–3 v	30,9	24,9	24,1	21,4	22,4	19,6	19,5	22,5	16,5	20,9
4–6 v	19,8	19,5	20,2	16,4	16,6	18,3	14,7	13,3	15,1	12,9
7–11 v	25,9	26,5	25,3	29,9	25	25,6	22,9	23	27,8	24
12–17 v	23,5	29	28	32,3	36	36,4	42,6	41,3	40,6	42,2
Yhteensä %	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

LIITETAULUKKO5. Hallinto-oikeuksien ratkaisujen kohteena olleiden lasten ikäjakauma (%) vuosina 2000–2004

Ikä /vuosi	2000	2001	2002	2003	2004
ei tietoa	1,5	0,5	0,6	1,1	0,9
0–3 v	19	19,3	22,3	16,2	20,1
4–6 v	17,2	14,7	13,3	14,9	12,8
7–11 v	25,2	22,6	23	27,1	23,5
12–17 v	35,3	41,6	40,1	39,6	41
18– v	1,8	1,2	0,8	1	1,7
Yhteensä lapsia %	100	100	100	100	100

LIITETAULUKKO 6. Lasten ikäjakauma (%) hallinto-oikeuksittain vuonna 2004

	Ikä vuosissa						Yhteensä lapsia
	ei tietoa	0–3 v	4–6 v	7–11 v	12–17 v	18–	
Helsinki	.	23,6	9,6	23,6	41,6	1,7	100
Turku	.	19,3	14,2	22,2	44,3	.	100
Hämeenlinna	2,1	20,8	14,6	20,8	40,6	1	100
Kouvola	.	23,3	10	20	38,3	8,3	100
Kuopio	1,1	18,3	16,1	25,8	37,6	1,1	100
Vaasa	4,9	13,1	14,8	29,5	37,7	.	100
Oulu	.	14	8,8	26,3	50,9	.	100
Rovaniemi	.	25	21,4	17,9	32,1	3,6	100
Yhteensä lapsia	0,9	20,1	12,8	23,5	41	1,7	100

Vaasan hallinto-oikeus on poistanut useista kopioista lasten henkilötunnisteet niin, että päätöksestä ei ole saatu tilastoitua lasten syntymävuotta. Siksi Vaasan juttujen lasten ikätiedoissa on muita enemmän ei tietoa -ikää.

LIITETAULUKKO 7. Ratkaisut asiatyypeittäin vuosien 2000–2004

Ratkaisuasia	2000	2001	2002	2003	2004
alustus ja valitus	109	108	120	158	154
pelkkä alustus	189	202	254	272	253
pelkkä valitus	48	16	20	94	88

LIITETAULUKKO 8. Hallinto-oikeuden ratkaisu erilaisissa valitusasioissa vuonna 2004

Valitus: asia-syy (monia valintoja)	Tyhjä	Päätös vahvistettu	Ei vahvistettu	Asia raukeaa	Päätös kumottu ja palautettu	Jätetty tutkimatta, muu	Yht. päätöksiä
tyhjä	236	13	1	2	1	.	253
huostaanotto 16 §	10	121	7	13	3	2	155
huostaanotto 18 §	3	12	.	1	.	.	16
huostassapidon jatkaminen/lakkauttaminen	1	22	23
sijaishuoltoon sijoitus/muutos	2	16	1	2	4	4	27
yhteydenpidon rajoittaminen	1	17	2	.	2	1	22
muu	.	2	2
Yhteensä päätöksiä	253	202	10	17	10	7	499

LIITETAULUKKO 9. Vuonna 2004 järjestetyt suulliset käsittelyt hallinto-oikeuksissa (%)

Lääni	24. suullinen käsittely				Yhteensä päätöksiä
	tyhjä	on toimitettu	ei myönnetty	ei toimitettu/ilmene	
Helsinki		19	4	126	149
Turku		25	2	41	68
Hämeenlinna		25	2	52	79
Kouvola	2	14	5	31	52
Kuopio	1	10	2	47	59
Vaasa		11	2	22	35
Oulu		8	2	23	33
Rovaniemi		3		21	24
Yhteensä päätöksiä	3	115	19	362	499

LIITETAULUKKO 10. Oikeusavustajan käyttö lastensuojeluasioissa eri hallinto-oikeuksissa vuosina 2000–2004 (päätöksiä N ja %)

Oikeusavustajaa käytetty	2000		2001		2002		2003		2004	
	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N
Helsinki	33,2	38	22,8	21	25,7	28	39,1	59,5	24,6	36,7
Turku	23,5	8	21,4	9	20	9	22,6	9,5	38,2	26
Hämeenlinna	50	38	47,7	31	24,7	18	42,9	42,5	49,4	39
Kouvola	25	4	5,9	1	33,3	12	30,4	21	40,4	21
Kuopio	31,7	13	27,3	12	26,5	13	38	26,3	21,1	12,5
Vaasa	33,3	12	14,2	4,8	15,2	5	21,7	10	5,7	2
Oulu	41,7	10	42,9	9	40,6	13	38,7	12	38,6	12,7
Rovaniemi	45,5	5	9,1	1	35,3	6	27,8	5	33,3	8
Yhteensä päätöksiä	36,3	128	27,2	89	26,4	104	35,3	185,8	31,6	157,9

LIITETAULUKKO 11. Oikeusavustajan käyttö

Oikeusavustaja	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
ei tietoa	1	4	7	11	1	1	.	1	2	.
ei käytetty	211	200	192	179	217	223	237	290	339	341
käytetty	100	127	117	131	98	128	89	104	186	158

LIITETAULUKKO 12. Oikeusavustajan käyttö hallinto-oikeuksien lastensuojelun alistus- ja valitusasioissa 1994–2000.

Asia	2000	2001	2002	2003	2004
tyhjä	3	.	.	2	1
alistus ja valitus	85	68	89	114	104
pelkkä alistus	5	7	8	5	6
pelkkä valitus	34	13	8	65	47
Yhteensä päätöksiä	128	89	104	186	158

LIITETAULUKKO 13. Oikeusavustajan käyttö vuosina 2000–2004

	2000	2001	2002	2003	2004
tyhjä	1	.	1	1,5	.
ei käytetty	223,2	237,2	289,7	338,7	341,1
yksityinen	8	3	1	16	10,5
kunnallinen	109,8	82,8	99,3	166,7	142,4
eos kumpaa	6	2	.	.	1
asiamies	4	1	4	3	4
Yhteensä päätöksiä	352	326	395	526	499

LIITETAULUKKO 14. Asian käsittelyyn kulunut aika kk vuosina 1998–2004 (päätöksiä)

	1998		2000		2001		2002		2003		2004	
	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N
0–3 kk	36,9	117	26,9	93	25,3	82,5	18	71	15,1	79	19,1	94,3
4–6 kk	47,6	151	50	173	48,8	158,8	48,7	191,8	44,2	231,3	40	197,8
7–9 kk	10,3	32,5	17,6	61	20,3	66,2	20,9	82,5	27,4	143,7	27,9	137,7
yli 9 kk	5,2	16,5	5,5	19	5,5	18	12,4	48,8	13,3	69,5	13,1	64,6
Yhteensä	100	317	100	346	100	325,5	100	394	100	523,5	100	494,3

LIITETAULUKKO 15. Lastensuojeluasian käsittelyyn kulunut aika (kk) hallinto-oikeuksissa eri vuosina

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
ei tietoa	0	0	0	0	0	0	0
0–3 kk	117	113	93	82,5	71	79	94,3
4–6 kk	151	146	173	158,8	191,8	231,3	197,8
7–9 kk	32,5	45	61	66,2	82,5	143,7	137,7
yli 9 kk	16,5	11	19	18	48,8	69,5	64,6
Yhteensä päätöksiä	317	315	346	325,5	394	523,5	494,3

LIITETAULUKKO 16. Huostaanottoalustus ja tai -valitusasian käsittelyyn kulunut aika (kk) hallinto-oikeuksissa eri vuosina (% päätöksistä) (kaikki päätökset eivät ole mukana)

Asian käsittelyyn kulunut aika kk	1996	1998	2000	2002	2004
0–3 kk	51	38	28	19	21
4–6 kk	40	50	52	50	41
7–9 kk	8	8	16	19	27
yli 9 kk	1	3	4	12	11
Yhteensä päätöksiä	100	100	100	100	100

